T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

EMĪN MEHMED YENİŞEHİRLİ DĪVĀNI
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RABİA DERİCİ

İSTANBUL 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

EMĪN MEHMED YENİŞEHİRLİ DĪVĀNI
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RABİA DERİCİ

TEZ DANIŞMANI:
DOÇ. DR. ÜMRAN AY SAY

İSTANBUL 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ III
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR VII
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ VIII
GİRİŞ: XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ 1
1. EMİN BEY'İN HAYATI-ESERLERİ-EDEBİ KİŞİLİĞİ 4
1.1. HAYATI 4
1.2. ESERLERİ 4
1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ 4
2. DĪVĀNIN İNCELENMESİ 6
2.1. YAZMA NÜSHALARIN TAVSİFİ 6
2.2 ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 7
2.3 NAZIM ŞEKİLLERİ VE TÜRLERİ 8
2.3.1 Kasideler 8
2.3.2 Tarihler 9
2.3.3 Şarkı 10
2.3.4 Gazeller 10
2.3.5 Rubailer 11
2.3.6 Kıt'alar 12
2.3.7 Lugaz 12
2.3.8 Ferdler 12
2.4 VEZİN 12
2.5 DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ 13
2.5.1 Sebk-i Hindi Etkisi 14
2.5.2 Geleneğe göre farklı, yeni veya şaire has kullanımlar 14
2.5.3 Söz Tekrarları 15
2.5.4 Mülemma Tarzı 15
2.6 EDEBİ SANATLAR 16
2.6.1 İstiare 16
2.6.2 Teşbih 16
2.6.3 Tenasüb 16
2.6.4 Tezat 16
2.6.5 Leff ü Neşr 16
2.6.6 İstifham 17
2.6.7 Hüsn-i Talil 17
2.6.8 Akis 17
2.6.9 Telmih 17
2.7 MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 17
2.7.1 Din-Tasavvuf 18

2.7.2 Aşk 18
2.7.3 Tarihi-Efsanevi Şahsiyetler 19
2.7.3.1 Hacı Veliyüddin Efendi 19
2.7.3.2 Muhsin-zade Mehmed Paşa 20
2.7.3.3 Hatice Sultan 20
2.7.3.4 İshak Efendi-zade Mehmed Şerif Efendi 21
2.7.3.5 Mekki Mehmed Efendi 21
3. KARŞILAŞTIRILMALI METİN 23
3.1 METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL 23
ÇEVİRİ YAZIYA AKTARILMIŞ METİN 24
SONUÇ 100
KAYNAKÇA 102

ÖN SÖZ

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin büyük çapta toprak kaybı yaşayıp gün geçtikçe eski gücünü kaybettiği bir yüzyıldır. Doğuda ve Batıda en geniş sınırlarına ulaşan Osmanlı, deneyimsiz padişahlar; dış baskılar, merkezi yönetimin bozulması, halkın devlete itimadının zayıflaması ve Avrupa'nın günden güne yükselişe geçmesiyle birlikte ciddi bir sarsılışın eşiğinden geçmiştir. Bu dönemde, coğrafi keşiflerle Osmanlı'nın gelir kaynaklarından biri olan ticaret yolları da değer kaybetmiş, sık sık padişah değişimi yaşanmış ve bunu neticesinde yeniçerilere verilen cüluslar ve ulufelerin artması dolayısıyla ekonomik güç oldukça zayıflamıştır. Bu da devletin bekasına ciddi manada zarar vermiştir.

Elbette siyasî, ekonomik, manevi anlamda yaşanan bu durumlar dönemin edebiyatını da etkisi altında bırakmıştır. Bu dönem, birtakım yeniliklere kapılarını açan Osmanlı, benzer adımları edebiyatta da gerçekleştirmeye başlamıştır. Ancak bu elbette yeterli miktarda olmamıştır. 18.yy'da mahallîleşme (yerlileşme) adı altında edebiyatta sadeleşme amaçlanmış olsa da klasik tarz büyük oranda varlığını sürdürmüştür.

Emîn Mehmed Bey, XVIII. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Yenişehir'de doğmuştur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Yenişehirli Bakkal İsmail Paşa'dır. Bu yüzden şair, Bakkal İsmail Paşa-zade Mehmed Emin Bey ol müderrisliğin yanı sıra; Filibe, Kudüs ve Bosna'da kadılık görevinde bulunmuştur. 1209/1794-1795 yıllarında vefat ettiği bilinen şair, İstanbul Sinanpaşa Medresesi'nde medfundur. Şairin tek eseri olarak bilinen Emīn Mehmed Yenişehirli Dīvānı [İnceleme-Metin] adlı çalışma; Emîn'in Dīvān'ını konu edinir. Çalışmada önce şair, hayatı ve divanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Ardından mürettep olan dīvānın bilinen nüshaları; İstanbul Üniversitesi TY31 ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593'dür.. İlgili nüshalardan hareketle Dīvān'ın önce şekli ve muhteva bakımından incelemesi yapılmış, ardından çeviriyazıya aktarımı yapılarak nüsha farklılıkları belirtilmiştir.

Bu serüvenin bu noktaya gelmesinde elbette pek çok kıymetli isim var. Evvela süreç boyunca ilmi ve hoşgörüsüyle varlığını daima hissettiğim kıymetli danışman

hocam Doç. Dr. Ümran AY SAY'a gönülden bir teşekkürü borç bilirim; anlayışı ve tecrübeleriyle yoluma bir meşale tuttu.

Arapça şiirlerin okunması hususunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ'ne müteşekkirim. Beni çıktığım her yolda destekleyerek maddi manevi yardımını esirgemeyen ailem ve sevdiklerime teşekkür ederim.

Rabia DERİCİ

İstanbul, 2022

ÖZET

Emīn Mehmed Yenişehirli Dīvānı [İnceleme-Metin]

Bu çalışmada, 18.yüzyılda yaşamış ilmi ve şairliğiyle yer edinmiş olan Mehmed Emîn Bey'in *Divan*'ı ele alınmıştır. Çalışmanın temel gayesi, Emin Mehmed Yenişehirli'nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve divanın çeviriyazıya aktarımıyla müstakil bir eser ortaya koyarak şairi şiir dünyasına tanıtmaktır.

Çalışma üç temel bölümden müteşekkildir. İlk olarak 18. asrın siyasi ve edebi dokusundan bahsedilerek çalışmaya girizgah yapılmıştır. Birinci bölümde *Divan*'ın müellifi Emîn Bey'in hayatı ve edebî kişiliğine değinilmiştir. İkinci bölümünde ise *Divan*'ın bilinen nüshaları olan İstanbul Üniversitesi TY31 ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593 nüshalarının tavsifi yapılmıştır. Sırasıyla divanın şekil özellikleri, tertip şekli, nazım şekilleri ve türleri, kullanılan vezinler, kafiye ve redif unsurları, dil ve üslup özellikleri, kullanılan edebi sanatlar, muhteva özellikleri, tarihi ve efsanevi şahıslar, *Divan*'da geçen yer adları başlıklar halinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise metin kurulurken takip edilen yöntem ifade edildikten sonra çeviriyazıya aktarılmış karşılaştırılmalı metin verilmiştir. Son olarak nüshalar tıpkı basım halinde verilerek çalışma nihayetlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Emîn Mehmed Yenişehirli, Divan, Türk Dili ve Edebiyatı

ABSTRACT

Emīn Mehmed Yenişehirli Dīvānı [Review-Text]

In this study, the Divan of Mehmed Emin Bey, who lived in the 18th century and was made with its science and scale, is discussed. We gave Emin Mehmed Yenişehirli's life, literary education and products.

The study consists of three basic spaces. Firstly, an introduction was made by mentioning that the 18th century was political and scientific. The life and literary works of Emin Bey, the elf of the first space Divan, are mentioned. In the second part, Istanbul University TY31 and Suleymaniye Library Esad Efendi 2593 copies, which are the "copies" of the Divan, are described respectively, historical and commercial companies companies, advertisements in the Divan are in the form of basis. The third removal is the text, while the text transferred to the transcript associated with the approach with the method taken is given. Finally, the copies are made available for printing.

Key Words: Emîn Mehmed Yenişehirli, Divan, Turkish Literature.

KISALTMALAR

a.g.e	adı geçen eser
Bk.	bakınız.
Bs.	baskı
C.	cilt
DİA	TDV İslam Ansiklopedisi'nden alınan maddeler için kullanılmıştır.
F.	ferdler
G.	gazel
Hzl.	hazırlayan
Hz.	hazret(i)
İ.Ü	İstanbul Üniversitesi
K.	kaside
Kt.	kıt'a
L.	lügaz
Nu.	numara(sı).
R.	rubai
s.	sayfa
SÜ	Süleymaniye Nüshası
Ş.	şarkı
T.	tarih
TDK	Türk Dil Kurumu.
Tp.	toplam
v.	varak.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ا	A, a, E, e
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	S̲, s̲
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ḥ, ḥ
خ	Ḫ, ḫ
د	D, d
ذ	Ẕ, ẕ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ṣ, ṣ
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ż, ż, Ḍ, ḍ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ẓ, ẓ
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Ḳ, ḳ
ك	K, k, ŋ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v
ه	H, h, a, e
ي	Ī, ī, Y, y

GİRİŞ: XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ[1]

Emin Bey'in doğum tarihi tam olarak bilinememekle birlikte 18.yy'da yaşam sürdüğünü yazdığı kaside ve tarihlerden anlıyoruz. Emin'in yaşadığı dönemde III.Osman, III.Mustafa, I.Abdülhamid, III.Selim Osmanlı tahtında bulunmuştur.

18.yy, Osmanlı Devletinin gerileme dönemi olarak adlandırılmıştır. 1709 Poltova Savaşı ile başlayan süreç, 1792 Yaş Antlaşması ile sona ermiştir. Bu yüzyılda Osmanlı dışarıda Venedik, Avusturya, Rusya, İran, Fransa ile hummalı mücadeleler içinde bulunulmuştur. Osmanlı için kısa süreki bir dinginlik dönemi olarak adlandıracağımız Lale Devri dönemi (1718-1730) hariç tutulursa bu asrın iç kargaşa, taht kavgaları, dış mücadelerle çevrelenmiş bir dönem olduğu aşikardır.

17.yüzyılın sonlarında Osmanlı coğrafyasında toprak bütünlüğü ciddi oranda sarsılmış; Karlofça Antlaşması ile birlikte ilk defa büyük çaplı bir toprak kaybı yaşanmıştır. Pek çok devletle, pek çok cephede mücadeleler yürütülmüş, akabinde ağır yenilgiler alınmıştır.18.yüzyıla geldiğimizde, ardı sıra gelen mağlubiyetlerin kaynağına inmek isteyen dönemin aydınları fikir teatisinde bulunmuşlar, bu çözülmelerinin müsebbibinin bilhassa devlet kademelerinden ileri geldiği hususunda fikir birliğine varmışlardır. Bu noktada, bu durumu iyileştirmek adına birtakım ıslahatlar gerekli görülmüştür.

Bu uğurda sosyal ve siyasi anlamda yapılan hareketleri genel hatlarıyla belirtmek gerekirse: 1718-1730 Pasorofça Antlaşması ile başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı ile son bulan bu dönemde III. Ahmet, sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ile birlikte bir sükunet ortamı oluşturmayı planlamıştır. Bu dönemde Avrupa ile münasebetimiz doğrultusunda, ilk geçici elçilikler kurulmuş, 28 Mehmet Çelebi ilk geçici elçi sıfatıyla Paris'te bulunmuş, "Fransa Sefaretnamesi" eserini de buradaki deneyimlerinden hareketle yazmıştır. Yine bu dönemin önemli hadiselerinden, İran'dan çiçek aşısının getirilişi, çini ve kumaş imalathanelerinin açılması, resim-minyatür sanatının geliştirilmesi, Doğu klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi, muhtelif köşk, çeşme ve

[1] Bu bölüm hazırlanırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1956, s.331-343.; A.Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.; E.J.Wilkinson Gıbb, *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV-V,* çev., Ali Çavuşoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, s.270-275

camiilerin topluma kazandırılması, tulumbacı ocağının kurulması gibi yenilikler sayılabilir.

Sefahat döneminin bir isyanla sonlaşının ardından tahta geçen I. Mahmut, sarsılan devlet otoritesini sağaltmak adına insiyatif almış, Rusya ve Avusturya ile iki ayrı cephede mücadele etmiştir. Öbür taraftan İran ile de bu dönemde mücadele edilmiş, Kasr-ı Şirin Antlaşmasıyla ortam sakinleştirilmiştir. I.Mahmut'un vefatıyla tahtı devralan III.Osman'ın hüküm sürdüğü dönemde (1754-1757) doğal afetler ve yangınlar baş göstermiştir. Dolayısıyla, bu kısa süreli taht serüveni, imar ve inşaa faaliyetleri ile geçmiştir.

18.yüzyılın ortalarına geldiğimizde, III.Mustafa'nın tahta çıkmasıyla ve sadrazamı olan Koca Ragıp Paşa ile yeni bir strateji, barışçıl bir politika içinde hareket ettiği gözlemlenmiştir. Avrupa'nın hamlelerine karşı denge siyasetini esas alan Ragıp Paşa'nın vefatından sonra yönetimde ciddi bozulmalar görülmüş, Osmanlı-Rus Savaşı kendini iyiden iyiye hissettirmiş ve Osmanlının siyasi geçmişinin en ağır yargılarını ihtiva eden Küçük Kaynarca Antlaşması(1774) ile dönem nihayetlenmiştir.

III. Mustafa'nın idari, askeri, mai birtakım ıslahatlarının ardından tahta geçen I.Abdülhamid dönemi de muharebeler ve reform hareketleriyle geçmiştir. Mühendishane-i Berr-i Hümayun da bu dönemde açılmıştır. İlaveten bu dönemde yerli malı kullanımının zorunlu kılınması gibi mali anlamda olumlu gelişmelere de yer açılmıştır.

Yüzyılın kıymetli girişimleri I.Abdülhamit'in vefatıyla yerine tahta geçen III.Selim'in girişimleriyle olmuştur. III.Selim, hamlelerini daha ziyade askeri alanda yapmayı uygun görmüştür. Nizam-ı Cedid adıyla idari, siyasi, sosyal gelişmeleri bir çatı altında toplayan bir kavram ortaya atmışsa da özelde Nizam-ı Cedid hareketi Avrupa ile mücadele edebilecek kudrette bir ordu kurma isteğini ifade ediyordu.

Ezcümle; bu yüzyılda Osmanlı, son kertede bulunduğu durumu kurtararak muasır medeniyetler seviyesine çıkabilmenin yolunun Avrupa'yı tanımak ve devletin ikbali için gerekli ıslahatlar yapmakta bulmuştu. Fakat atılan pek çok adım, süreci biraz daha uzatabilmenin ötesine geçemedi. Yüzyıl, 1792 Yaş Antlaşmasıyla sona erdi.

Edebiyat ve toplum daima etkileşim halinde iki değişkendir. Toplumun siyasi, içtimai, idari ve mali anlamda yaşadığı süreçler bir yeniliğin gerekliliğini vurgulamıştır. Elbette bu yenilikten payını edebiyat da almıştır. Bu yüzyılda, çok kıymetli şairler ve naşirler kendini göstermiştir. Bilhassa, yüzyılın başlarında Nedim, sonlarında ise Şeyh Galib eşsiz üsluplarıyla dikkat çeken şairlerdir.

Pek çok tarz ve ekolün kendine taraftar bulduğu bu çağda, ilk olarak Nabi'nin didaktik bir üslupla ele aldığı mesnevileri, gazelleri kendi içinde ayrı bir yol tutturmuştur. *Nabi Mektebi* olarak isimlendirilen bu yol, pek çok şair tarafından itibar görerek benimsendi. Bunlardan, *Seyyid Vehbi, Sabit, Dürri, Raşid* gibi şairler bu üslupla eser vermekten geri durmadılar. Bu anlayışla, edebiyatın muhteviyatına yerli unsurlar dahil olmuş, Lale Devri ile daha fazla takipçi toplamıştır. Özellikle Nedim, bu yerli üslubu başka bir veçheden ele alan şairlerimizden biridir. Lale devrinin içtimai anlamda tesirini, saray geleneklerini, lale sefalarını onun şiiri üzerinden okunmak mümkündür. Nedim'in şiir anlayışının izinden giden pek çok şair vardır. Bunlardan bazıları: *Seyyid Vehbi, Kami, Fıtnat Hanım*. İlerleyen zamanlarda da *Enderunlu Fazıl, Enderunlu Vasıf* ve *Sururi* de Nedim ekolünden hareket ettiği bilinmektedir.

18.yüzyılın ikinci yarısına üslubuyla kıymetli bir yer edinen Şeyh Galib de Nabi ve Nedim'in açtığı yoldan etkilenmekle birlikte daha ziyade İran'dan edebiyatımıza gelmiş olan *Sebk-i Hindi* ekolü doğrultusunda yaratıcı imgelemeler, dilin sınırını zorlayan söyleyiş biçimleri ve tamlamaları sıklıkla kullanarak farklı bir yol inşaa etmiştir. Ayrıca bu dönemde, şiirin yanı sıra mensur eserler de oldukça rağbet görmüştür. Bu bağlamda, biyografiler; sefaretnameler, şuara tezkireleri ihtimam gören türlerden bazılarıdır.

1. EMİN BEY'İN HAYATI-ESERLERİ-EDEBİ KİŞİLİĞİ[2]

1.1. Hayatı

Yenişehir'de doğan şair Emin Bey'in doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adının Mehmed olduğunu, Yenişehirli Bakkal İsmail Paşa'nın oğlu olduğundan Bakkal İsmail Paşa-zâde Mehmed Emin Bey olarak namlandığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Emin Bey, medrese öğreniminden sonra müderrislik görevinde bulundu. Ardından 1189/1776 yılında Bosna, 1202/Ekim 1787'de Galata payesi ile Filibe, sonra da Kudüs kadılığında bulundu. 1794-95 yılında İstanbul'da vefat etti. Vefatına şair İhyâ tarafından "Sarây-ı adni Emîn Beg Efendi etdi mekân" mısraı ile tarih düşürüldü. Mezarı İstanbul Sinanpaşa Medresesi'ndedir. Vefat tarihi *Sicill-i Osmanî* 'de 1208/1793-94 olarak geçmektedir.

1.2. Eserleri

Emin Bey'in bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır. Mürettep olan eserin bilinen nüshaları İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593'tedir. *Dîv3an*'ın başında tevhit ve naat konulu 2 rubai, 1'i Farsça 6 kaside, 10'u Farsça ve 1'i Arapça 46 gazel, 1 lugaz, 2'si Arapça 4 kıt'a ile 1'i Farsça ve diğeri Arapça 10 rubai, 3 müfred ve 1 şarkı bulunmaktadır. *Dîvân* üzerine bir mezuniyet tezi yapılmıştır. Fakat hazırlanan tezde, muhtelif okuma hataları, vezin kusurları bulunmakla birlikte inceleme kısmı da iptidai düzeydedir. Hazırladığımız tezle birlikte bu eksiklikler tamamlanarak sağlam bir kaynak oluşturmak amaçlanmıştır.

1.3. Edebi Kişiliği

Emin Bey, 18.yy'ın divan şairlerindendir. Dönemin yoğun olan takipçi toplayan "mahallileşme" dalgasına dahil olmayan şair, şiirlerinde tumturaklı bir üslup tercih etmiştir. Şiirlerinde Sebk-i Hindi tesiri yadsınamayacak düzeydedir. Dilin sınırını zorlayan hayaller, alışılmamış tamlamalar, sıklıkla kullanılmayan Arapça-Farsça kelimeler Emin Bey nazmının belirgin özellikleridir. Arapça-Farsçaya vukufiyeti ile

[2] Bu bölüm hazırlanırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s.455.; Emel Beklerim "Emin Mehmet Yenişehirli Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)" Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1956.; Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatçı *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri.* C. I-II., Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001, s.68.; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Emin Mehmed (Yenişehirli)" maddesi; Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Niyazi Ünver Ankara: AKM Yay., 2003, "Emin" maddesi.

dikkat çeken şair, divanının içinde hatrı sayılır miktarda bu dillerden kelimelere ve nazım biçimlerine yer vermiştir. Muhteviyatı itibarıyla Emin Bey'in çağdaşı olduğu devlet adamlarına yazdığı kaside ve tarih beytleriyle dönemin içtimai ve siyasi yapısı hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bu bağlamda divanın ilk kısmı tarihi bir belge niteliği de taşımaktadır.

2. DĪVĀNIN İNCELENMESİ

2.1. Yazma Nüshaların Tavsifi

Mürettep olan eserin bilinen nüshaları İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31

Müstensih: İlgili nüshada müstensih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah tarihi: Bilinmemektedir.

Eser: Dīvān-ı Emīn

Kütüphane:İstanbul Üniversitesi

Eski Kayıt No: TY31

Yeni Kayıt No: NEKTY0003

Tür: Müstakil Divan

Dili: Türkçe

Cilt: Eserin cildi yaldızlı, kırmızı meşin ve zencireklidir.

Varak: Nüsha, 27 varaktan müteşekkildir.

Kağıt: Kağıt aharlıdır.

Sütun: İki sütundan oluşmaktadır.

Satır: Eser 15 satırdan oluşmaktadır.

Yazı: Eser, rik'a hatla okunaklı bir formda istinsah edilmiştir.

Söz başları kırmızı, gövde siyah mürekkeple yazılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593

Müstensih: Es'ad Efendi

İstinsah tarihi: Bilinmemektedir.

Eser: Dīvān-ı Emīn

Kütüphane:Süleymaniye Kütüphanesi

Eski Kayıt No:2593

Yeni Kayıt No:CD 6453

Tür: Müstakil Divan

Dili: Türkçe

Cilt: -

Varak: Nüsha, 24 varaktan müteşekkildir.

Kağıt: Aharsız, krem renkli bir kağıt kullanılmıştır.

Sütun: İki sütundan oluşmaktadır.

Satır: Eser 19 satırdan oluşmaktadır.

Yazı: Rik'a hatla okunaklı bir formda siyah mürekkeple yazılmıştır.

2.2 Şekil Özellikleri

Klasik Türk edebiyatında mürettep halde bir divan tertip edilirken divan sahibi öncelikle dibace kısmına yer verir. Burada evvela, kendi hayatı; eserleri ve edebiyat ve sanat hakkındaki düşüncelerini anlatır. Ardından, kaleme almış olduğu şiirleri, bir nizam dahilinde sıralar. Bunu yaparken genellikle nazım şekillerinin gelenekteki sırasını esas alır. Klasik bir mürettep divanda, sıralama şu şekildedir: 1. Kasideler, 2. Terci-i bend, 3. Terkib-i Bend, 3. Küçük Mesneviler, 4. Tarihler, 5. Musammatlar, 6. Şarkılar, 7. Gazeller, 8. Mukatta'at (Rubai, kıta, dü-beyt vb.) Müfredat.

Genellikle bu şekilde tertip edilmesine rağmen bazı nazım şekilllerinin tertibi sırasında farklılıklar olabilmekte, özellikle tarih manzumeleri bazı divanlarda gazellerden sonraki kısımda da görülebilmektedir. [3]

Emin Bey divanında, klasik sıralanışın dışına çıkıldığı gözlemlenmiştir. İlk olarak, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31 nüshasında divanın düzeni şu şekildedir: Divan, tevhid ve naat konulu iki rubai ile başlar. Akabinde kasaid, tarihler, ibtida-yı gazeliyyat, lugaz, mukatta'at (Rubai, kıta.), ferdler ve şarkı.

[3] Sebahat Deniz, *Tecelli ve Divanı,* İstanbul, Veli Yay., 2005, s.29.

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593'te ise; tevhid ve naat konulu iki rubainin ardından kasaid, tarihler, ibtida-yı gazeliyyat, rubai ve kıtalar ferdler ve münacatlar, şarkı, lügaz.

Yani divanın iki nüshasında sıralamadan kaynaklı birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar sıralanışın yanı sıra nüshalardaki bazı kelime seçimlerinde de kendini göstermektedir. Nüshalar arası farklılıklar, nazmın çeviriyazıya aktarımının ardından dipnottta belirtilmiştir.

2.3 Nazım Şekilleri ve Türleri

Emin Bey Dīvānı; kaside, tarih, gazeliyyat, rubai, kıt'a, şarkı, lugaz ve ferd nazım şekillerinden müteşekkil mürettep bir divandır. *Dîvan*'ın başında tevhit ve naat konulu 2 rubai, 1'i Farsça 6 kaside, 10'u Farsça ve 1'i Arapça 46 gazel, 1 lugaz, 2'si Arapça 4 kıt'a ile 1'i Farsça ve diğeri Arapça 12 rubai, 3 müfred ve 1 şarkı bulunmaktadır.

2.3.1 Kasideler

Dîvânda toplam 4 kaside vardır. Bunlardan 3'ü Türkçe yazılırken 1'i Farsçadır. Çeviriyazıya aktarılan ilk kaside, "Şeyḫü'l-islām sāmī maḳām Veliyyüddin Efendi'ye virilen ḳaṣīdedir" başlığıyla divanda yerini almıştır. Kaside 33 beyitten müteşekkil olup yazılış amacı methiye yapmaktır. Şair, neredeyse kasidenin tamamını bu amaç doğrultusunda kullanarak Şeyhülislam Veliyüddin Efendi'nin (ö. 1182/1768) kişisel hususiyetlerini, görevini icraa sırasındaki duruşunu bütünüyle överek kasidesini oluşturmuştur. Bunu yaparken pek çok edebi sanatı şiirine malzeme etmiştir.

2. numaralı kaside, "Bosna Ḳaḍısı olduḳlarında livā-yı meẕkūr vālisi "Dāneci Meḥmed Paşa'ya verilmişdür" başlığıyla divanda yerini almıştır. 23 beytten oluşan kasidenin bütününde Mehmed Paşa'ya ve vasıflarına methiyede bulunmuştur. Yalnızca 19. Beytte Bosna zaptını muhtevaya alan şairin ifadesinden, III. Mustafa dönemi sadrazamlarından olan Muhsin-zade Mehmed Paşa'nın Bosna valiliği sırasında Bosna'nın karmaşık durumunu iyileştirmede ciddi bir misyon edindiğini anlayabiliyoruz. Kasidenin yazılış amacı da bu bağlamda, hem methiye hem de valilikten kadılığa terfii eden bir devlet adamını tebriktir.

3 numaralı kaside, Farsça bir kasidedir. Kaside, bahariyye türünde yazılmış olup 51 beytten müteşekkildir. Şair, bu kasidesinde baharı, baharda açan muhtelif türde

çiçekleri şiirine konu etmiştir. Kasidede müzikalite güçlü olmakla beraber edebi sanatlar da yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

4 numaralı kaside, Menşur merḥumuŋ vālid-i mācidleri firdevs-āşiyān İsmāil Paşa Ḫażretlerine virdükleri ḳaṣīdedir başlığıyla divana dahil edilmiş olup 51 beytten müteşekkildir. Emin Bey, kasidesini babası Yenişehirli Bakkal İsmail Paşa'ya ithafen yazmıştır. Kasidenin yazılış gayesi methiyedir.

2.3.2 Tarihler

Divanda 3 adet tarih nazım biçiminde şiir bulunmaktadır. Divan'da tarihler için ayrı bir başlık açılmamıştır. Kaside başlığı altında tarih nazım biçimindeki şiirler verilmiştir. Divan'da bulunan tarihlerden ilki "Ḫadīce Sulṭān Ḫażretlerinüŋ Tārīḫ-i Vilādetleridür" başlığıyla divanda yer almaktadır. 21 beytten müteşekkil olan tarihte III. Mustafa'nın kızı, III. Selim'in kız kardeşi olan Hatice Sultan'nın doğumunu (H.1182) tebrik amacıyla yazılmıştır. Tarihin bütününde methiye yoğun bir şekilde kendini gösterir. Tarih, "*Nisāya oldı bu sulṭān ḫadīce-i kübrā"* mısraıyla nihayetlenir.

2 numaralı tarih, *"*Es'ad Efendi-zāde Şerīf Efendi Ḫażretlerinüŋ def'a-yı s̱āniyede tārīḫ-i meşīḫatidir*"* başlığıyla *Divana* dahil edilmiş olup 23 beytten müteşekkildir. I. Abdülhamid döneminde şeyhülislamlık görevini icraa eden fakat uzun süre meşihat makamında kaldığından istifa eden Şerif Efendi, padişah III. Selim'in tahta çıkmasından sonra yeniden şeyhülislamlığa getirilmiştir. Emin Bey, bu tarihi de ikinci defa göreve getirilmesi üzerine yazmıştır. Şerif Efendi'nin yeniden göreve getirilmesiyle dünyanın yeniden nizam bulacağını yazan şair, kasidenin tamamında Şerif Efendi'nin meziyetlerini vurgulamıştır. Tarihi, *Oldı Es'ad Efendi-zāde yine/sāye-endāz-ı mesned-i fetvā"* diyerek sonlandırmıştır.

3 numaralı tarih, "Şeyḫü'l-islām 'ālī maḳām Mekkī Efendi Ḫażretlerinüŋ def'a-yı evvelde meşīḫatleridür" başlığıyla divanda yer almıştır. Arapça-Farsça kelime hususiyeti bakımından oldukça yoğun bir muhtevaya sahip olan tarih, I. Abdülhamid döneminde, Mekki Mehmed Efendi'nin şeyhülislamlığa getirilişi üzerine söylenmiştir. 35 beytten müteşekkil olan tarihin matla beytinde ve muhtelif kısımlarında kalemden söz edilmiştir. Tarihin tamamına ve Mekki Mehmed Efendi'nin kaynaklarda anlatılışına bakıldığında, kalem kavramının Emin Bey tarafından defaatle kullanılmasının sebebinin

Mekki Efendi'nin ilme çok kıymet atfeden faziletli bir kimse olduğu, hat sanatıyla münasebeti ve pek çok esere can vermesiyle yazar kimliğine işaret etmesini akıllara getirmektedir.

2.3.3 Şarkı

Dîvân'da 1 adet şarkı vardır. Şarkı, 9 beytten müteşekkildir. Şarkının nakarat kısmı "ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ" şeklindedir. Muhteviyatı itibariyle şarkı, baharı konu edinir.

2.3.4 Gazeller

Dîvân'daki gazeller "İbtida-yı *Gazeliyyat"* başlığı altında toplanmıştır. Emin Bey de kendinden öncekilerin izinden giderek en çok gazel nazım şekliyle şiir yazmıştır. Gazeliyyatta toplam 46 adet gazel bulunmaktadır. Gazellerin 10'u Farsça ve 1'i Arapça'dır. Gazeller genellikle 5, 7, 9, 13 beytten oluşmaktadır. Divan şairi, gazel türündeki şiirlerinde elifba tertibine uygun olarak yazmıştır. Buna göre gazeliyyattaki harf dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1: Gazeliyyattaki kafiye harf sayıları

ا	5
ت	4
ث	1
ج	2
چ	2
ح	1
د	2
ر	7
ز	3
ش	2
ق	1
ك	5
م	1
ن	6
ه	3
ى	3

Gazeliyyatta yandaki arap harfleri kafiye harfi olarak bulunmamaktadır: ع ,ب, خ, ذ, س, ص, ض, ط ,ظ, غ, ف, ل ,و, لا. Yukarıdaki bilgilere göre en fazla bulunan harf re, sonra nun, sonra elif ve kef harfleridir.

Emin Bey, gazel türünde yazdığı şiirlerinde ekseriyetle aşk temasını işlemiştir. Gazellerinde lügatta genişlik, Arapça ve Farsça'yı kullanmada hakimiyet oldukça belirgindir. *Sebk-i Hindi* akımı etkisinde kalarak dīvānını oluşturduğunu kabul edersek; kullandığı tamlamalar, kelime seçimleri ve mazmun kullanımı daha anlaşılır bir zemine oturur.

2.3.5 Rubailer

Rubailer, divanda "rubaiyyat" başlığı altında yer almaktadır. Fakat Divan'ın girişinde münacaat ve naat konulu iki rubai bulunmaktadır. Divan'da toplamda 11 adet rubai bulunmaktadır. Bunlardan 2'si Farsça, 1'i Arapça, 8'i ise Türkçedir. 5 nolu rubai Ali Paşa'ya ithafen yazılmıştır. Rubailerin tamamı 2 beytten oluşmaktadır.

Rubailerden ilki, besmele ile başlar ve tevhiddir. 2 numaralı rubai ise, *"der-na't-ı seyyidel vera 'aleyhe efḍal eṣ-ṣalavāt vü ekmel"* başlığıyla divanda belirtilmiş olup Hz. Peygambere hitaben yazılmış, naat türünde Farsça bir rubaidir.

3 numaralı rubai, divanda kıt'alardan sonra gelmekte olup münacaat türünde yazılmıştır. 2 beytten oluşmaktadır.

4 numaralı rubai naat türündedir. Hz. Muhammed'e hitaben yazılmıştır.

5 numaralı rubai, dini eksenli yazılmıştır.

6 numaralı rubai, 18.yy ikinci yarısında Belgrad'ın içinde bulunduğu zorlu durumu ihtiva etmektedir.

7 numaralı rubai, münacaat türünde yazılmıştır. Yaratıcıya sesleniş, onun affediciliğine sığınma teması mevcuttur.

8 numaralı rubai, dönemin yöneticisimi methetmek gayesiyle yazıldığı söylenebilir.

2.3.6 Kıt'alar

Divan'da 4 adet kıt'a nazım biçiminde şiir vardır. Bunlardan 2'si Arapça, 2'si Türkçe'dir. Kıt'aların hepsi 2 beytten müştekildir. Kıt'aların ilk ikisi Allah'a münacaat konuludur. Üçüncü ve dördüncü kıt'a Arapça dilinde yazılmış olup aşıkane tarzdadır.

2.3.7 Lugaz

Emin Bey divanında 1 adet lugaz vardır. Lugaz, 11 beytten oluşmaktadır.

2.3.8 Ferdler

Divanın sonunda 3 adet ferd bulunmaktadır. Ferdler, aşkı ve sevgilinin güzellik unsurlarını ihtiva eder.

2.4 Vezin

Emin Mehmed Yenişehirli *Divan'*ında kullanılan vezinler ve bahirleri, kullanıldığı nazım türleriyle birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo: 2 *Divan*'da kullanılan vezinler

Vezin	Kaside	Tarih	Şarkı	Gazel	Rubai	Kıt'a	Lügaz	Ferd	Toplam
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün (Remel)	-	-	-	4	3	2	-	1	10
Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (Remel)	1	-	-	10	-	1	-	-	12
Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün (Hezec)	1	-	1	9	3	-	-	1	15
Mef'ūlü fā'ilātü mefā'ílü fā'ilün (Muzāri)	-	-	-	16	-	-	-	-	16
Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (Mücte)	3	1	-	4	1	-	-	1	10
Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün (Hezec)	-	-	-	2	3	1	-	-	6
Müstef'ilün müstef'ilün (Hafif)	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün (Hafif)	-	-	-	-	1	-	1	-	2
Mef'ūlün fâ'ilün mefâ'îlün fâ' (Ahrem)	-	-	-	-	2	-	-	-	2

2.5 Dil ve Üslup Özellikleri

Şiir, şairin tahayyülü ile duygu ve düşüncelerinin bir potada eriyerek sözü en tesirli haliyle ifade etme sanatıdır. Bu emele ulaşmak için sözün sınırlarını aşan şair,

gerek şekli gerek muhtevi bakımdan şiirini tesis ederken ciddi bir emek ortaya koyar. Divan şiirinde dilin kullanımını büyük ölçüde kafiye, redif, vezin gibi ritmik alışkanlığı sağlayan biçimsel unsurlar ile söz sanatları ve mazmunlar belirlemektedir.[4]

Divan şiirinde mana kadar mananın nasıl ifade edildiğini önemseyen divan şairleri, eserlerini oluştururken üsluba dair ögeleri titizlikle işlemişlerdir. Bu hususta divan şiiri araştırmacıları, incelemelerinde metodik bir yöntem uygular. İlgili şairin üslubu ve manayı ele alış biçiminden evvel, yaşadığı dönem ve takip ettiği ekolü esas alan ortak bir zemin geliştirir. Bu bağlamda ele alacağımız, çalışmamıza konu Emin Bey'in üslubu, dili kullanış biçimi, etkisi altında kaldığı ekol olan *Sebk-i Hindi* akımından ve bu akımı nasıl ele aldığı aşağıda başlıklar halinde belirtilmiştir.

2.5.1 Sebk-i Hindi Etkisi

Belâgat ve fesahat kurallarından uzaklaşmadan yeni, orijinal ve girift mazmunlar, ince hayaller, anlam kapalılığı, az kelime ile çok şey ifade etme [5] olarak ifade akımın tesiriyle divanını oluşturan Emin Bey Divan'ında daha önce rastlanmamış tamlamaların varlığına sıkça rastlanır. Arapça, Farsça ögelere oldukça fazla yer veren Emin Bey, bu dillerin kelime kadrosundan sıradışı tamlamalar oluşturur. Bu bağlamda dile olan hakimiyetinin oldukça güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

2.5.2 Geleneğe göre farklı, yeni veya şaire has kullanımlar

Emin Bey, 18.yy'da mahallileşme akımının iyiden iyiye kendini gösterdiği bir dönemde divanını oluşturmuştur. Fakat buna rağmen divanında kullandığı nazım biçimlerinde üslubunu tumturaklı bir formda kullanmakta beis görmemiştir. Beraberinde, Arapça-Farsça kelime kullanımı ve kullandığı tamlamalarla da yerlileşmeye doğru giden şair güruhunu takip etmemiştir. O'nun şiirinde okuyucu, pek çok yeni kavramla tanışırken bir yanda dilin sınırını zorlayan söyleyişleri ihtiva eden zengin tamlamalarıyla tanışır. Aşağıda muhtelif nazım biçimlerinden alınmış şaire özgü tamlamalar verilmiştir:

ḳuvvet-i ṣıdk-ı 'azīmetle zafer-yāb oldum
eyleyüp **gizlik-i endīşe** ile mihrin ḥall (K. 4/7)

[4] Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları,* Ankara: Akçağ Yay., 1996, s.9.
[5] Ali Fuat Bilkan, "Sebk-i Hindi" *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, İstanbul 2009, s.253-255.

benüm ol cevherī-i sūḳ-ı **me‘ānīgeh** olur
süḫanım zīver-güş-ı füṣaḥā-yı kümmel (K. 4/44)

sezā bu feyż ile her güşesi sitanbūlıŋ
olursa **ġıbṭa-gehi** bāġ-ı cennetü’l-me’vā (T. 1/13),

hemçün nihāl-i bīd-i **zebān-āverān** Emīn
mānend-i serv ü nāza ser-efrāz olur mu hīc (G.11/7)

ceyşgerān sevād-ı şebi tārumār ider
yek-hecme-i ṭalī‘a-i **ḫāver-küşā-yı ṣubḥ** (G.13/8)

ḫaşv-ı levzīne gibi olsa Emīnā şīrīn
yine olmaz nemekīn eyleme ıṭnāb-ı süḫan (G.38/8)

2.5.3 Söz Tekrarları

nedir ol ḳıṭ‘a-i taṣvīr gibi şekl-i laṭīf
nedir ol gerden-i mevzūn o miyān u o kefel (K.4/31)

gehī gül-güne-sāy-ı ‘ārıż-ı evṣāf-ı ḫūbāndır
gehī burḳa‘-güşā-yı vech-i taḥḳīḳ-i mezāyādır (K.3/8)

dil dil süvār ‘arṣa-i ḥüsn olmuş ol bütüñ
mānend-i züʾl-fiḳār iki ebruvānıdır (K.18/3)

demidir nāy-ı ḫāme-i şu‘arā
ola bezm-i süḫanda naġme-serā

demidir ‘andelīb-i nāṭıḳanıŋ

evc-i çarḫa vire sürūdı ṣadā (K.2/1-3)

2.5.4 Mülemma Tarzı

yoḫsa ol şā‘ir-i īcāz-ı ṭırāz mekke olur
sözlerim mā-ṣadaḳ-ı ma‘nī-i mā-ḳıll u del (K.4/39)
rā’iż-i bekke-revi‘arṣā-i derk ü ‘irfān
kaṣabü’s-sabak … ḥalebāt-ı heycā (K.2/15)

tā-be-key lāf-ı temeddüḥle emīnā ıṭnāb
ba‘d ez īn ṣıdḳ-ı ḫulūṣ ile du‘āya aç el (K.4/49)

2.6 Edebi Sanatlar

Emin Bey, divanında pek çok divan şairi gibi edebi sanatlara önem vermiş, bilhassa istiare, tenasüb, teşbih, tezat, leff-ü neşr, hüsn-i talil, telmih, akis sanatlarını daha fazla kullanmıştır. Emin Bey'in şiirini oluştururken sıklıkla kullandığı edebi sanatlar aşağıda başlıklar halinde sıralanmıştır:

2.6.1 İstiare

ḥarf atar lüknet-i ṭūṭī-i şeker güftārā
olsa bu şevḳ ile ger bülbül-i ṭab'ım gūyā (K.2/5)

döner āyīne içre ṣūret-i 'aks-i gülsitāna
ruḫ-ı gül-reng sāḳī olsa ger 'aks-efken-i mīnā (G.4/5)

2.6.2 Teşbih

gice ḫayāl-i fenerdür sipihre āvīzān
derūn-ı hālede ẓan itme māh-ı çarḫ-ārā (T. 5/21)

'āşıḳ ki bār-ı hecr ile ḳaddi ḫamīdedir
seyr-i cemāl-i yāre ser-ā-pāy dīdedir (G. 1/17)

2.6.3 Tenasüb

başdı ḫaṭ-ı ṣafḥa-ı ruḫsārın o bedr-i tāb
kişver-i rūma hücūm etdi sipāhı şāmıḫ (G.1/33)

ey serv-i bāġ ʿişve-i ḫırāmıḫ bu ṭarz ile
şimşād-ı bāġ-ı cennete nāz-şeker eylediḫ (G. 3/29)

2.6.4 Tezat

dāġdār ye's-i ḥirmān olsa dil-i esbābdan
kesmem ümidim ʿaṭāya ḥaẓret-i vehhābdan (G.9/34)

2.6.5 Leff ü Neşr

ḳulzüm-ü bī-kerān himmet ü cūd

neyyir-i āsumān 'izz ü 'alā (T. 2/11)

ser-ṣafḥa-i rūyında dü ebrūsı Emīnā

dīvān-ı ḥasende iki mıṣrā‘-resādır (G.5/19)

2.6.6 İstifham

ruḫsārın üzre müşk-i ḫaṭ-ı ter midir nedir

çıḳmış kenāre mevce-i ‘anber midir nedir (G.1/21)

sevdā-yı ḫaṭṭ-ı yāre mi düşdiŋ ʿaceb Emīn

āşufte ḫāᵛb-ı zülf-i müşevveş misin nesin (G.5/36)

2.6.7 Hüsn-i Talil

açılur zaḫm-ı dilim ġonca-ṣıfat kān aġlar
ḫançer-i tīziŋi gördikce miyānıŋda seniŋ (G.3/32)

2.6.8 Akis

nedir ol ḳıṭ‘a-i taṣvīr gibi şekl-i laṭīf
nedir ol gerden-i mevzūn o miyān u o kefel (K. 4/31)

2.6.9 Telmih

dilde bir güne ṣafā var anı ta‘bīr idemem

cāmdan görmedi Cem böyle neşāṭı aṣlā (K. 2/3)

pāki-i ṭabʿıma burhān olur āṩār-ı Emīn
ki Mesīḥā tīr-i ʿiffetde delīl-i Meryem (G. 8/34)

2.7 Muhteva Özellikleri

Klasik Türk şiirinde, divan şairleri tarafından sıklıkla ele alınan aşk, sevgili, din, tasavvuf, mitolojik karakterler, felekten şikayet, gül-bülbül, efsanevi şahıslar gibi unsurlar Emin Bey divanında yer almaktadır. Bu unsurların divanda ele alış biçimi de kültür bünyesinde eser veren diğer sanatçılarla benzerlik göstermekle birlikte; Emin Bey nazmında elbette biricik unsurlar bulunmaktadır.

Divanın muhteviyatını derli toplu bir formda vermek adına Din-Tasavvuf, Aşk ve Sosyal hayat olmak üzere üç başlık altında muhteva incelenmiş, ilgili başlıklar

çerçevesinde kullanılan mazmunlar, terimler, tamlamalar geçtiği nazım biçiminin numarasıyla birlikte verilmiştir:

2.7.1 Din-Tasavvuf

bismillahirrahmānirraḥīm (R.1/1), lafẓa-i lā ilāhe illallāhü (R.2/1) zikrullāhu (R.2/2) Mekke be-sūy-ı Ṭaybe (R.3/1), zemzem (R.3/1), mesned-i fetvā (K.1/10), Ḥaḳḳa(K.2/1), ümmīd ü recā (K.2/1), levḥ-i maḥfūẓ (K.2/14), rūz-ı ḳıyām (K.2/23), feyż-i tecellī (K.3/16), cenāb-ı müftī- i dīn (K.3/27) ḫāk-i dergāheş (K.3/27) secde-güzār(K.3/28), ber-ḫilāf-ı vaż‘-ı ḳadīm (K.3/30) be-nefḫ-i ṣūr (K.3/45), be-sūz-ı sīne-yi ney āteş (K.3/47), dem-i du‘ā (K.3/49), levḥ-i mir’āt(K.4/1), ḥażret-i ḥaḳ ‘azze ve celle (K.4/1), kitāb-ı melekūt (K.4/4), ‘alī menḳabe (K.4/11) kişver-i himmet(K.4/12), ḫudā (K.4/15), feyyāż-ı ezel (K.4/16), ḥamd (T.1/1), lebrīz-i feyz (T.1/1), rūḥ-ı hıżr (G.6/7) yed-i bāṭıl(G.10/3), Fir‘avn (G.10/3), ḥışn-ı rıżā (G.10/3), rāh-ı ḥaḳḳ (G.10/4), bezm-i vaḥdete (G.11/5), keşret (G.11/5), dem-i Mesīḥ (G.13/2), ehl-i sülūka (G.13/4), ka‘be(G.16/1), nūr-ı tecellī (G.24/4) ḳays (G.25/6), maġz-ı sırr (G.28/4), delīl-i Meryem (G.34/8), ḥaẓret-i vehhābdan (G.34/9), ḥüsn-i sīret (G.35/8), vuṣūl-i menzīl-i maḳṣūde (G.37/ 6), i füyūẓāt-ı Ḫudā (G.42/2), kerem-i Rabb-i Raḥīm (G.42/3), tevekkül (G.42/4), tefvīż (G.42/5), inşāallah (G.42/5), yārab (Kt.1/1) Kerīmüşşān (Kt.2/1) dest-i kerem(R.1/1), faḫr-i dü ʿālem (R.2/1), silsile-i zümre-i ādem (R.2/1), teşrīf-i kerāmet (R.2/3), levlāk (R.3/1)Süleymān (R.8/3)

2.7.2 Aşk

zebān-ı bülbül (K.1/15), bülbül-i ṭab‘ (K.1/25), ‘uşşāḳ(K.1/26), ḫūbān (K.1/31), āġūş-ı viṣāl(K.2/2) büt-i ġonca-dehen (K.2/7) bülbül-i dil (K.2/9), sevdā-yı süveydā (K.4/5), ḫırām-ı nāz (K.4/12), göŋül (T.3/30), āvāre-i sevdā (T.3/30), ruḫ-ı gül-reng (G.4/5), sāḳī(G.4/5), ‘aşḳ (G.5/5) ṣadpāre (G.7/5), āh (G.5/6), ciger-sūḫtegān (G.5/6), gül-i ra‘nā (G.7/7), gencīne-i muḥabbet (G.11/1), enīn ü nāle (G.11/4), taṣvīr-i ‘andelīb (G.11/4), serv ü nāz (G.11/7), zaḫm (G.12/2), āb-ı ḥayāt (G.13/5) māh (G.13/6), dildār (G.14/1), bīmār (G.14/5), cānāne (G.14/7), ārzū (G.15/1), hecr (G.17/1), mest-i nāz (G.17/3), dil dil (G.18/3), dem-i viṣāl (G.18/5), gülberk-i ‘ārıż (G.18/6), dīvān-ı ḥasen (G.19/5), dām-ı belā (G.21/5), rūy-ı āl (G.22/2), āteşçehre (G.22/2), dilrübā (G.22/3), cilve-i endām (G.22/3), nihāl-i ḳadd-i yār (G.22/4), ġayr (G.23/1), iltifāt-ı yār (G.23/1), ṣad-çāk (G.23/1), ḫançer-i āzār (G.23/1), nigāh (G.23/2), āteşnāk (G.23/2), mest

(G.23/3), gamze-i dildūz (G.23/5), hüsn ü cemāl (G.24/3), meh-i tābān (G.25/1), cezbe (G.25/1), ġonce (G.25/5), ḳays (G.25/6) dūd (G.26/4 āhū (G.26/5), pīçīde mār-ı ṭurra (G.29/4), sūz u tāb (G.28/2), vaṣf-ı leb (G.29/5), serv-ḳadd (G.30/2), nāle vü efġān(30/3), derūn-ı sīne (30/4), raḳīb (30/4), nigerān (G.30/5), ḫayāl-i yār (G.31/5), gül-fām (G.33/2), ẕevḳ-i vaṣl (G.35/3), esīr-i ṭurre (G.36/1), serkeş (G.36/1), ey naḫl-i bāġ (G.36/2), müjgān (G.36/4), sīmīn-ten (G.37/1), dil-i pervāne (G.37/3), rūḥ-ı revān (G.46/1) mest-i cām-ı ʿişve (M.1), gülbün-i vaṣl (M.2), būse (M.3), dil-cū (M.3).

2.7.3 Tarihi-Efsanevi Şahsiyetler

Veliyüddin Efendi (K.1), Muhsin-zade Mehmed Paşa (K.2), Cem (K.2/4), Sikender K.2/4), İsmail Paşa (K.4), Rişṭo(K.4/11), Ḫadīce Sulṭān (T.1), Es‘ad Efendi-zāde Şerīf Efendi (T.2), Şeyḫü’l-islām Mekkī Efendi (T.3), Fir‘avn (G.10/3), Mesīḥ (G.34/7), Meryem (G.34/7), Mūsā (R.4/1), ʿAlī Pāşā (R.5/2), Süleymān (R.8/2)

2.7.3.1 Hacı Veliyüddin Efendi[6]

Divanda 1 numaralı kaside, Veliyüddin Efendi’ye ithafen yazılmıştır. Veliyüddin Efendi (Ö.1768), Osmanlı devletinin yetmiş beşinci şeyhülislamıdır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Veliyüdddin Efendi, İstanbul Silivrikapı’da doğmuş olup Solakbaşı-zade Hacı Mustafa Ağa’nın oğludur. İlk olarak babasının medresesinde eğitim görmüş ardından sırayla; Galata, Mısır, Medine, İstanbul’da kadılık görevini icraa etmiştir.Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde de bulunan zatın bu görev sonrasında Manisa’ya sürgüne gönderildiğini kaynaklardan öğreniyoruz. Affolununca şeyhülislamlık görevini üstlenen Veliyüddin Efendi’nin 6 ay kadar meşihat makamında kaldığını kısa süre sonra III. Mustafa tarafından görevinden azledilerek Bursa’ya sürgüne gönderildiği bilinmektedir. Bu sürgünün çok uzun sürmemiş olup yine III. Mustafa tarafından İstanbul’a çağrılan Veliyüddin Efendi, ikinci defa şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. Kısa süre sonra, görevi yaptığı sırada vefat eden Veliyüddin Efendi İstanbul’da medfundur.Talik hattın önemli temsilcilerinden olan Veliyüddin Efendi’nin pek çok eseri günümüze kadar ulaşmaktadır.

[6] Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1972, s. 143.; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* IV, İstanbul, Sebil Yay. 1997, s.614.

2.7.3.2 Muhsin-zade Mehmed Paşa[7]

Divanda 2 numaralı kaside, Muhsin-zade Mehmed Paşa'ya ithafen yazılmıştır. Emin Bey ilgili kasideyi Muhsin-zade Mehmed Paşa Bosna kadısı olduğunda yazmıştır. Paşa, III. Mustafa devrinde sadrazamlık görevinde bulunmuştur. Doğum tarihi net bir şekilde bilinmemekle birlikte kaynaklara göre 1704 yılında İstanbul'da doğduğu tahmin edilmektedir. Kendisi gibi sadrazamlık yapmış Muhsin-zade Abdullah Paşa'nın da oğludur.

Muhsin-zade Mehmed Paşa, sadrazamlık görevi esnasında yoğun olarak Anadolu ve Rumeli'deki ayanlarla mücadele etmiştir. Bosna valiliği sırasında da Bosna'nın zorlu durumunu idare edebilmiştir. Emin Bey, Mehmed Paşa'ya yazdığı kasideyi de bu başarıya ithafen yazmıştır. Osmanlı-Rus harbi sırasında sadrazamlık görevini icraa eden Paşa, harp sonrasında yapılan Küçük Kaynarca Antlaşmasından kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Paşa, İstanbul Eyüp'te medfundur. Muhsin-zade Mehmed Paşa, devlet adamlığının beraberinde tarikat ehli olmasıyla da bilinmektedir. Cerrahiyi tarikatının müntesibi olan sadrazamın, tarikatın kurucusu olan Nureddin Cerrahi'nin (Ö.1721) yaşamı üzerine bir biyografisi de mevcuttur.

2.7.3.3 Hatice Sultan[8]

Divanda 1 numaralı tarih, 1768'de Hatice Sultan'ın doğumuna karşılık yazılmış bir şiirdir. 14 Haziran 1768'de Topkapı Sarayı'nda dünyaya gelen Hatice Sultan, III. Mustafa ile Adilşah Hanımın kızı, III.Selim ile Beyhan Sultan'ın kardeşidir. 1774'te henüz altı yaşındayken babası III. Mustafa'nın vefatıyla annesi ve ablası Beyhan Sultan ile birlikte Eski saray'a gönderilen Hatice Sultan, öğrenimini de burada tamamlamıştır. 1786 yılında vezir Seyyid Ahmed Paşa ile izdivaçta bulunan Hatice Sultan, eşinin 1798'deki vefatıyla dul kalmıştır. Mimari ve dekorasyonla yakinen ilgili olan Sultan'ın 1806'da Istanbul Mısır Çarşısı dolaylarında kendi bir çeşme, annesi Adilşah Hanım adına da Şişehane Camii'yi yaptırdığı bilinmektedir. Hatice Sultan, 17 Temmuz 1822'de İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur. İstanbul Eyüp'te medfundur.

---

[7] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1983, s.399-404; Şem'dânîzâde, *Müri't-tevârîh* III, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yay., 1980, s.27-28.

[8] M. Cağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara, Oğlak Yayınları, 2011, s.158

2.7.3.4 İshak Efendi-zade Mehmed Şerif Efendi[9]

Divanda 2 numaralı tarih, Osmanlı devrinin seksen üçüncü şeyhülislamı olan Şerif Efendi'nin ikinci kez meşihat makamına getirilmesi üzerine yazılmıştır.

1717'de İstanbul'da doğan Şerif Efendi, altmış yedinci Şeyhülislam Mehmed Es'ad Efendi'nin oğludur. İlk öğrenimini babasından aldıktan sonra müderrislik yapmaya başlayan Şerif Efendi, sırasıyla, Diyarbakır; Bursa, Mekke, İstanbul kadılığında görev yaptıktan sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerliğinde bulunmuştur. Sultan I. Abdülhamid döneminde şeyhülislamlığa terfi etmiş, yaklaşık dört yıl kadar bu görevi icraa ettikten sonra kendi isteğiyle görevinden ayrılmıştır. Akabinde III.Selim'in tahta çıkmasıyla yeniden şeyhülislamlık vazifesi yapmaya başlamışsa da kısa süre sonra, yaşlılığı nedeniyle görevinden azledilmiştir. (1789) Bu azlin bir başka sebebinin de III.Selim'in niyetlendiği reformlar için daha sağlam ve girişken bir şeyhülislamın gerektiğini söylemesi düşünülmektedir. Azlinden kısa süre sonra Istanbul'da vefat eden (1789) şeyhülislamın Arapça, Farsça, Türkçe dillerine hakimiyeti, şiirle münasebeti olduğu bilinmektedir. Divan'ı mevcuttur.

2.7.3.5 Mekki Mehmed Efendi[10]

Divanda 3 numaralı tarih, Osmanlı Devleti'nin seksen dokuzuncu şeyhülislamı olan Mekki Mehmed Efendi'nin meşihat makamına getirilmesi üzerine yazılmıştır.(1787)

Mehmed Efendi, 1714 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Sarayda önceleri kilar-i hassa ağalığında bulunmuş ardından gayretleriyle Mekke kadılığına dek yükselen Halil Efendi'nin oğludur. Babası Mekke kadılığı görevinde iken vefat edince İstanbul'a gelen Mekki Efendi, burada öğrenimini tamamladıktan sonra müderris olarak göreve başlamıştır. Akabinde Mekki Efendi, sırasıyla Medine ve İstanbul kadılığında bulunmuştur. Görev süresinin dolduğu söylenilerek görevinden azledilen Mehmed Efendi, önce Anadolu, ardından Rumeli kazaskerliği görevini ifa etmiştir.1787 yılında meşihat makamında doğan boşluktan şeyhülislamlığa layık görülmüştür. Kısa bir süre

[9] Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları,* Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1972, s.152.;M.Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul, Milenyum Yay., 1979, s. 75.

[10] Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları,* Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1972, s. 159-160.; Mübahat S. Kütükoğlu, *1869'da Faal İstanbul Medreseleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1977, s. 34-35

bu görevde bulunduktan sonra, I.Abdülhamid tarafından görevinden azledilmiştir.(1788) III. Selim'in tahtı sırasında ikinci defa şeyhülislamlığa getirilmiştir fakat görevi, kısa süreli bir deneyim olarak kalmıştır. Görevden azledilen Mekki Efendi Rumelihisar'ında bulunan yalısına çekilmiş, burada vefat etmiştir. (1797) İlmi ve hayırseverliğiyle bilinen Mekki Efendi'nin mürettep bir divanı olduğu bilinmektedir. Ayrıca, hat sanatıyla yakından alakadar olan şeyhülislam, talik hattın da önemli isimlerindendir.

3. KARŞILAŞTIRILMALI METİN

3.1 Metin Kurulurken Takip Edilen Yol

Elimizde iki nüshası bulunan eserin tam metni oluşturulurken nüshaların her ikisi de gözetilmiştir fakat her bakımdan daha yeterli görülen İÜ (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31) nüshasından daha yoğun bir şekilde istifade edilmiştir. İlgili nüshalar karşılaştırmalı olarak okunarak varyantlar arasında daha doğru ve mana bakımından sağlıklı olanlar metne alınmış, diğeri ise dipnotta gösterilmiştir.

Nüshalar, İÜ (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y.31) ve SÜ (Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593.) şeklinde kısaltılmıştır.

Metinde çeviriyazı sistemi kullanılmıştır. İlgili işaretler hazırlanan çalışmanın başında tablo biçiminde verilmiştir.

Metnin yekünü özel isimler hariç küçük harflerle çeviriyazıya aktarılmıştır.

Türkçe eklerin yazımında dönemin imla özzellikleri dikkate alınmıştır. Ekler düz okunması gereken yerde düz okunmuştur. Fakat teklik 3. Şahısla çekimlenen fiillere gel gelen gelen ekler ve -up,-üp gerundiümu yuvarlak yazılmıştır. Bu durum çeviriyazılı metne ayniyle yansıtılmıştır.

Farsça ve Arapça terkip, ek ve kelimelerin yazımında İsmail Ünver'in ilgili makalesi esas alınmıştır.[11]

Farsça vāv-ı ma'dūleler üst simge olarak gösterilmiştir.

Divan'daki her manzumenin başına vezni yazılmıştır. Gazeller kafiye ve redif harflerine göre alfabetik sıra ile gidilse de aynı nazım biçiminde yazılan şiirleri bir arada toplamak adına değişiklikler yapılmıştır.

Divan'da okunamayan kısımlar üç nokta ile gösterilmiştir.

Çeviri yazı metninde *Times Turkish Transcription* yazı stili kullanılmıştır.

[11] İsmail Ünver "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", AÜDTCF Türkoloji Dergisi, XI/I, (1993), s. 53-89.

ÇEVİRİ YAZIYA AKTARILMIŞ METİN

Rubā‘ī[12]

Ahreb

1. **bismillahirrahmānirraḥīm**
   şāḫ-ı çemen-i zīb kelām-ı ḳadīm [13]
3. tāze nihāl-i gül-i bāġ-ı na‘īm[14]
   tāc-ı ser-efrāz-ı kelām-ı ḳadīm

Rubā‘ī

Ahreb

1. lafẓa-i lā ilāhe illallāhü
   şāḫ-ı gülbin ṭırāz-ı zikrulllāhu
3. lafẓa-i lā ilāhe illallāhü
   şāḫ-ı şādāb-ı bāġ-ı zikrullāhu

Rubā‘ī

der-na‘t-ı seyyide’l-verā ‘aleyhe efḍal eṣ-ṣalavāt vü ekmelü’l- ḥāyā

Ahreb

1. z’ān dem ki be-gerdān şeh-i vālā-elkāb
   ez Mekke be-sūy-ı Ṭaybe ṭaḥrīk rikāb
3. ḫātūn-ı ‘arab cāme-i mātem pūşed
   zemzem ze-çeh-i dīde hemī rized āb

[12] Bu rubai SÜ nüshasında 2.rubai ile birleşik vaziyette yazılırken İÜ’de tek bir rubai formunda yazılmıştır.
[13] SÜ’de beytin 2. mısraı yerine 3. mısraı yazılmıştır.
[14] Vezin aksamaktadır.

ḲAṢĪDELER

Şeyḫü'l-islām sāmī maḳām Veliyyüddin Efendi [15]ḥaẓretlerine virilen ḳaṣīdedir[16]

1.[17]

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

çekince ṣafḥā-yı īcāda kilk-i ṣun'-ı ḫüdā
ẓuhūra geldi nuḳūş-ı 'acībe-i eşyā

olur bu şeş-der bāzīçe-gāh-ı 'ālemde
hemīşe ṣūret-i nakṣ u ziyāde naḳş-nümā

bu kārḫāne-i 'ibret-nümā-yı hestīde
gehī niẓām u gehī iḫtilāf olur peydā

feżā-yı gülşen-i dehre vezīde olmadadır
gehī debūr-ı fenā-ḫīz u geh nesīm-i ṣabā

'aḳīb-i ẓulmet-i şebden ẓuhūr ṣubh-āsā
olur nihāyet-i żarrā bidāyet-i sırra

fürūġ-ı 'izzetin itse irāde ber-ḳavmiñ
żiyā-dehende-i āsāyiş-i fezā-yı hüdā

zimām-ı emrini bir mesnede eder teslīm
ki nūr-ı lem'a-'i re'yi vėrir cihāna ẓiyā

meh-i sipihr-i kerem menba'-ı 'ulūm u ḥikem
nevāle-baḫş-ı ümem āfitāb-ı çarḫ-ı 'aṭā

mu'īn-i devlet ü dīn fażl-ı cihān-ı temkīn
dür-i yem-i 'aẓamet āsmān-ı ġarr u 'alā

fürūġ-ı re'yine vābeste her mehām-ı umūr
yegāne melce' ü taḫrīr-i mesned-i fetvā

veliyyini'met-i erbāb-ı fażl u 'ilm ü hüner
seriyy-i maḥfil-i dānişverān-ı cem'-nihā

kitāb-ı keşf-i haḳāyıḳ dinilse lāyıḳdır
k'olur żamīrine mülhem şevāhid-i ma'nā

vezīde olsa nesīm-i'adāleti çemene
iderdi barḳı ḥınā-pāyına benāt-ı kiyā

---

[15] (ö. 1182/1768) Osmanlı şeyhülislamı, hattat.

[16] SÜ: Şeyḫü'l-islām Velī Efendi'ye virilmişdür.

[17] Her iki nüsha da bu kaside ile başlamaktadır.

seḥāb-ı ‘āṭıfetinden ruṭūbet alsa olur
şüküfte-ġoncaya her ḫār-ı ḫuşk şāḫ-nümā

15. eger kelām-ı revān-baḫş-ı la‘lin eylese güş
zebān-ı bülbül taṣvīr olurdı naġme-serā

ḥabāb-ı āba müşābih disem ḳuṣūr ėderim
binā-yı cāhına nisbetle nüh ḳıbāb-ı semā

17. żamīr-i ṣāfı bir āyīne-i mücellādır
ki anda ẓāhir olur heb ḥaḳāyıḳ-ı eşyā

olur medāyihi gencīde-i nıṭāḳ-ı beyān
olursa ḳābil ta‘dād-ı mevce-i deryā

19. olur mı vāṣıl-ı pāyān-ı feżā-yı vaṣfıŋda
bulunsa hadd-i nihāyetde fikret-i şi‘rā

olursa izn-i şerīfiŋ ġasib-i methinde
biraz da hāl-i dil-i zārım eyleyem imlā

21 esīr-i keşmekeş-i pençe-i ümīd oldum
ḫayāl-i maṭlabla ‘ömrüm eyledim ifnā

felek şerer-fiken-i ḫırmen-i sükūn oldı
giyāh-ı ṣabrımı barḳ-ı hümūm idince hebā

23. seḥāb-ı‘āṭıfetüŋ geşt-zār-ı āmāle
eger ki olmasa luṭfuŋla ḳatre-pāş-ı‘aṭā

olurdı kāh ża‘īf-i vücūdum āḫir-kār
misāl-i kāh-rübā zerd ü mūnzār-ı fenā

25. ‘aceb mi şevḳ-ı ḫayāl-i bahār-ı vaṣfıŋla
olursa bülbül-i ṭab‘ım bu güne naġme-serā

yine bir āfet-i āhū-nigāh u hūş-rübā
şikenc-i kākülin ‘uşşāḳa ḳıldı dām-ı ‘anā

27. cihānı itdi o merdüm-şikār şīr-efken
esīr-i silsile-i ḳayd-ı zülfi ser-tā-pā

gelū-yı nāziki ṣāf ol ḳadar ki ḳābildir
ḥayātı müdde (?) nefesde ta‘ayyün eczā

29. ṣafā-yı sīnesi gūyā ki saṭḥ-ı āb-ı bilūr
misāl-i noḳṭa dü pistānıdır ḥabābe-i mā

şu‘ā‘-ı ‘ārıżıdır ḫīre-sāz-ı dīde-i mihr
fürūġ-ı sā‘idi dāġ-efken-i meh-i ġarrā

31. uzatma gīsū-yı ḫūbān gibi yeter süḫeni
te’eddüb eyle Emīŋā ki geldi vaḳt- i du‘ā

hemīşe tā ki bu mihmān-serā-yı fānīde
te‘āḳub eyleseler birbiriyle ṣubh u mesā‘

33. ṣabāḥ-ı ḥaşre dek olsun çerāġ-ı iḳbāli
meyān-ı cem‘-i me‘ālīde lem‘a-pāş-ı beḳā

2.[18]

Bosna Ḳaḍısı olduḳlarında livā-yı meẕkūr vālisi Dāneci-Danacı Meḥmed Paşa[19]'ya verilmişdür[20]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. çok şükür Ḥaḳḳa ki dūşīze-i ümmīd ü recā
oldı mir'āt-ı emelde yine ruḫṣāra nümā

şāhid-i şevḳ ile dil oldı hem-āġūş-ı viṣāl
birbirinden nīce eyyām idi olmuşdı cüdā

3. dilde bir güne ṣafā var anı ta'bīr idemem
cāmdan görmedi Cem böyle neşāṭı āṣlā

cām-ı Cem mi aŋa mir'at-ı Sikender mi disem
ṣāf ṭab'ım o ḳadar gerd-i gerdūn zīrā

5. ḥarf atar lüknet-i ṭūṭī-i şeker-güftārā
olsa bu şevḳ ile ger bülbül-i ṭab'ım güyā

cū gibi dāmen-i ṣaḫrāya aḳar şimdi göŋül
geşt-i deşt eyleyecek vaḳt-i ṭarabdır zīrā

7. bir büt-i ġonca-dehenle açılup gülzāra
idelüm ḥāṣılı bir bezm-i cem-āyīn peydā

dest-i sāḳī-i semen-sāḳda itsün şeb ü rūz
naġme-i rāḥatü'l-ervāḥ ile ḳulḳul mīnā

9. neş'e-yāb ṭarab u şevḳ olaraḳ bülbül-i dil
vaṣf-ı āṣafda bu ṭarz ile ola naġme-serā

āṣaf-ı ṣāf güher ü ṣadr-ı efāżıl-perver
nuhbe-i nev'-i beşer faḫr-i kibār u vüzerā

11. kām-baḫş-ı 'ulemā ḳadr-şinās-ı şu'arā
baḥr-ı zaḫḫār-ı 'aṭā ya'ni Meḥmed Paşa

ṣaḥḥ-ı ṭuġrā-yı dil-āvīz berāt-ı iḫṣān
reşḥa-ı kilk-i teri ḫāl-i ruḫ-ı cūd u 'aṭā

13. nefḥa-yı 'anber aḫlāḳı ile olmış pür
çarḫ bir micmer-i pīrūze-nümādır gūyā

levḥ-i maḥfūẓ gibi āyīne-i ṭab'ında
müncelī ṣūret u māhiyyet-i … eşyā

15. rā'iż-i bekke-revi'arṣā-i derk ü 'irfān
kaṣabü's-sabak … ḥalebāt-ı heycā

---

[18] İki nüsha da 2.sırada bu kaside yer almamaktadır. İÜ'de farsça bir kaside, SÜ'de ise bir tarih beyti yer almaktadır.
[19] Muhsinzade Mehmed Paşa (ö.1188/1774), Osmanlı sadrazamı.
[20] SÜ: Bosna vālisi Meḥmed Paşa'ya verilmişdür.

dāne-i ṣā‘iḳa te’sīr-i teḫallüf itmez
çeşm-i mūr olsa nişāngāh-ı tüfengi farażā

17. heft-deh sāle muḳaddem bilürem terḥālede (?)
biŋ yüz yigirmi adım yerde nişānın zīrā

dāverā dād-gerā āṣaf-ı ‘āliḳadr-rā
ey nesaḳ-sāz-ı ḳavānīn niẓām-ı dünyā

19. Bosna żabṭıçūn idüb şedīd ḥāl-i rıḥlet
ṭayy olınmaḳ nīce mümkindi bu kūh u ṣaḥrā

līk dergāh-ı felek sāye-geh-i …
intisāb itmege oldum bu ḳadar reh-peymā

21. bendegānuŋ biri olmaḳ şerefin kesb itsem
yetüşürdi baŋa sermāye-i āmāl u recā

söz-i ıṭnābla taṣdī‘den Emīnā ḥaẕer it
geldi hengāmı ḫulūṣ-ile hemān eyle du‘ā

23. şem‘-i iḳbāli firūzān ola tā rūz-ı ḳıyām
birbirin tā müte‘āḳib ola ṣubḥ ile mesā

3.

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. sepīde-dem ki der-āmed be-sāḥe-i gülzār
ḫuceste-peyk nesīm-i ṣabā-yı feyż-i āsār

be-çār-sūy-ı ḥıyābān gülsitān-āverd
nevīd-i ḳāfile-i müşk-bār ḫayl-i bahār

3. şükufte-geşt dil-i teng ġonca z’īn peyġām
fuzūd naġme-i āteş nevā-yı bülbül-i zār

nümūd reşk-i ṭarabgāh-ı ḫuld-ı gülşen-rā
nevā-yı fāḫitegān u terānehā-yı hezār

5. ṣabā-hem ez ‘araḳ-ı şebnem-i muṣaffā kerd
be-bāġ-ı sāġar-ı yāḳūt lāle-rā ser-şār

ki çeşm-i nergis neşḳufte-rā be-cām-ı ṣabūḥ
koned-küşāde be-bezm-i çemen ze-ḫᵛāb-ı ḫumār

7. benefşe hemçü muġān ser-fürū fikende be-ḫāk
henūz āteş-i gül gül ne-kerde der-gülzār

ze-bū-yı ġonca dimāġ-ı cihān mu‘aṭṭar kerd
be-çār-sū-yı gülistān boved ṣabā ‘aṭṭār

9. be-berg-i lāle fütād ‘aks-i sāye-i sünbül
çü zülf ber-ruḫ-ı rengīn şāhidān-ı tatar

nebūd sebze ze-farṭ-ı nem-i hevā-yı bahār
girift āyīne-i tīġ-ı gevher ez-nigār

11. ze-‘aks-i pertev-i gülşen fürūz lāle vü gül
şodest ṣāḥe-i gülşen feżā-yı āteş-bār

çü āfītāb ne-nūşed şarāb-ı şebnem ü gül
ez-īn ki māh gehī lāġar u gehī per-vār

13. nihāl-i gül ze-hevā ānçenān ruṭūbet yāft
ki ḫūn-ı ġonca-yı ra‘nā çeked ze-nişter-i ḫār

ze-feyż-i nāmīye hemçün kedū be-ḫod bālid
eger ze-ġonca füted sāye ber-ser-i dīvār

15. çü ḫoy be-‘ārıẓ-ı pürtāb-ı dilberān şebnem
koned der- āteş-i gül cilve z’i‘tidāl-i bahār

çe güne feyż-i tecellī boved ki der-gülşen
numūne kerd ze- ārāyiş-i sipihr eẓhār

17 gül-i sepīd çü mehtāb u yāsemen aḫter
şebeş benefşe şafaḳ lāle sünbül ebr-i bahār

tüvān be-deste-i gül-rişte kerden ez reg-i seng
nihāde kūh çenān nerm şod ze-ebr-i bahār

19. şukūfehā ki feşāned ṣabā çü pervāne
be-gerd şem‘-i gül ü lāle mī-şevend ṭayyār

be-sān-ı māh u sitāre be-şeb żiyā baḫşed
gül-i sepīd u fürūġ-ı şükūfe-i eşcār

21. ḥabāb ber-leb-i āb-ı revān be-ṣaḥn-ı çemen
boved çü ābile-i la‘l-i nev ḫaṭ-ı dildār

şükufte yāsemen ez penbe-i ser-i mīnā
gelū keşīd ṣurāḫī be-reng gerden-i yār

23. be-reng-i sünbül-i ter dūd ḫīzed ez-her sū
girift āteş-i yākūt dāmen-i kuhsār

çenīn ki rūḫ-ı fezā şod ṣabā meger āred
bekām būy-ı gül-i ḫalḳ-ı dāver-i dādār

25. nihāl-i bāġ-ı sa‘ādet ki sāyeeş gerded
be-farḳ-ı gülşen-i devlet seḥābe-i midrār

yegāne gevher-i şehvār-ı silk-i āl-i ‘abā
güzīn-i millet ü dīn merci‘-i ṣıġār u kibār

27. cenāb-ı müftī- i dīn ān ki ḫāk-i dergāheş
pedīde-i dil ü cān mī-keşend ulu’l-ebṣār

cebīn-i māh ez-ān şod siyeh ki der her ṣubh
be-dergeheş neboved hemçü mihr secde-güzār

29. eger ne sāye-i ū lengereş buved ne-girift
ze-cūş-ı ḥādisehā keştī-i zemīn ḳarār

ze-bīm-i ma‘deleteş ber-ḫilāf-ı vaż‘-ı ḳadīm
sipihr der-hareket müstaḳīm şod nā-çār

31 be-saṭḥ-ı dā’ire-i bī-nihāyet-i ‘ilmeş
muḥīṭ-i kevn boved hemçü noḳṭa-i pergār

ze-nūr re’yeş eger muḳtebes şeved ze-ḫusūf
ne-gīred āyine-i māhtāb-rā jengār

33. ‘uḳāb-ı ḳahreş eger bāl-i ḫışm beg’şāyed
çü tīr-i āh koned tā be-sū-yı çarḫ-ı güzār

çü sāye ber- ser-i eyvān-ı çarḫ endāzed
füted ze-bām-ı felek-i nesr-i çerh şebpere-vār

35. nesīm-i lutfeş eger beg’zered be-sū-yı çemen
be-ceyb-i ġonca şeved jāle gevher-i şehvār

kerīm-i ebr-i kefā kām-baḫş-ı baḥr-ı dilā
eyā ḫıdīv felek-mesned ü melik-kirdār

37. to-yı ki geşte sevād-ı ḳalem-rev-i eflāk
be kāḥ-ı cāh-ı to nisbet çü sāye-i dīvār

be-feyż-i cūd-ı to ḫandān gül-nihāl-i emel
ze-bīm-i ḳahr-ı to lerzān sipihr-i şa‘bede-kār

39. ze-tāb-ı mihr-i cemāl-i to ḫıyre şod çeşmeş
ḳamer çü şebpere z´ān-rū sefer koned şeb-i tār

çü zülf-i şāhid-i ḫilḳat kesī ḫayāl koned
şeved dimāġ-ı dileş hemçü nāfe-i tātār

41. füted çü reşḥa-yı ebr-i kefed be çemen
ze-bī berī ne-cehed āteş ez derūn-ı çenār

sitāyeşed ki tevāned çü ḫāme-i mūyīn
gereş hezār zebān mī-şeved gehī güftār

43. ḫidīvā dād-gerā ruḫṣatem eger be-dehī
şikāyetī konem ez devr-i çerḫ-i kec-reftār

becā-yı ḳaṭre-i nīsān şerāre mī-bāred
be-kişt-zār-ı ümīdem zamāne-i ġaddār

45. meger be-rūz-i ḳıyāmet be-nefḫ-i ṣūr şeved
ze-ḫ^{v}āb dīde-i baḫt-ı siyāh-ı men bīdār

meger ze-cümle-i erbāb-ı dānişem pindāşt
be-kīne çerḫ-i denī mī-koned çenīn āzār

47. be-sūz-ı sīne-yi ney āteşīn dem-i ḳalemem
Nevā-yı bülbül-i Şīrāz-rā koned tekrār

cihān be-geştem u derdā be-hīç şehr ü diyār
ne-yāftem ki fürūşend baḫt der-bāzār

49. ḫamūş-ı şevke Emīnā dem-i du‘ā āmed
şikāyeted ne-pezīred nihāyet-i āḫir kār

be- feyż-i nāmiye şāh-ı bahār tā-baḫşed
ze-berg-i ḥulle-i ḥaḍrā be-ḳāmet-i eşcār

51. nihāl-i ravża-ı iḳbāl ü baḫt-ı to bādā
çü şāḫ-ı gülbin-i ḫuld-ı berīn hemīşe bahār

4.

Monşer (?) merḥumuŋ vālid-i mācidleri firdevs-āşiyān İsmāil Paşa Ḫażretlerine virdükleri ḳaṣīdedir[21]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. levḥ-i mir'āt-ı dili ḥażret-i ḥaḳ 'azze ve celle
eylemiş ṣūret-i zībā-yı me'ānīye maḥal

ne maḥal ḳābil-i nev'-i ṣuver-i gūn-ā-gūn
ne ṣuver zīver-i levḥ-i dil ü 'aḳl-ı evvel

3. ne maḥal cilve-geh-i şāhid-i ilhām u sünūḫ
ḥacle-i kā'ib-i sündüs tutuḳ-ı feyż-i ezel

feẕlek-i remz-i tefāṣīl-i kitāb-ı melekūt
anda bir noḳṭa-i nāçīzde olmuş mücmel

5. mīḫ-i sevdā-yı süveydāya olup āvīzān
ya'nī bir ḥoḳḳa-i la'līn ṣanavber heykel

gevher-i pāk-i me'ānī ile pür kim bu ḳadar
kān-ı imkānda kemīn gevherine misl ü bedel

7. ḳuvvet-i ṣıdk-ı 'azīmetle zafer-yāb oldum
eyleyüp … endīşe ile mihrin ḥall

çıḳarup eyledim ārāyiş-i silk-i inşā
bir nice dürr-i girān-ḳadr-i ṣüreyyā heykel

9. ḥabbeẕā silk-i le'āliŋe sezādır olsa
zīver-i şāhid-i evṣāf-ı ḫudāvend-i ecel

āṣaf-ı 'ahd ü zamān mālik-i mülk-i 'irfān
kām-baḫşā-yı cihān dāver-i dīn faḫr-i milel

11. bū 'alī menḳabe destūr-ı felātūn-fiṭnat
'aḳl-i küll-i mertebe riṣṭo-yı ẕekī vü a'ḳal

kişver-i himmete fermān-deh-i ḳānun-ı nižām
mesned-i devlete dādār güzīn ü a'del

13. olsa ger muḳtebes-i pertev-i re'yi virmez
bir daḫı pās u kelef āyīne-i bedre ḫalel

āteş-i tāb-temūz-ı ġażabıŋdan yekser
olur efsürde ü pejmürde gül-i bāġ-ı ḥiyel

15. ṭab'ıdır gülşen-i ḳudsī-i behişt-i ma'nī
meşrebi vārid-i ilhām-ı ḫudāya menhel

[21] SÜ: Merḥūm pederine virdügi ḳaṣīdedir.

cem‘-i ażdāda eger itse te‘alluḳ emri
virmiş ol ḫāṣiyeti nuṭḳuna feyyāż-ı ezel

17. dāne-i encüm-i zehrā gibi leylā-yı şebe
şemse-i çarḫı ider kūy-ı girībān ḫalel

barḳ-ı ḳahr şerer-endāz bün-i ḫār fesād
feyż-i ebr-i kefī revnaḳ-deh-i gülzār-ı emel

19. olsa ger perveriş-āmūz seḥāb-ı luṭfı
revnaḳ-ı gevher-i şehvārı bulur ḳaṭre-i ṭall

bād-ı ḥıfẓı çemene olsa vezān olmaz idi
dāmen-i ġoncada ālāyiş-i aṣār-ı bell

21. ḥükmi ger istese tebdīl-i ḫavāṣ-ı eşyā
çāşnī-i leb-i dildārı virirdi ḫanẓal

ḥall olur nāḫun u ebrū-yı işārātı ile
ṭarfetü’l-‘aynda ṣad ‘uḳde-i mālā bī-ḫal

23. olsa ‘aks- efken āyīne-i rū-yı deryā
sāye-i lenger-i temkīn ü vaḳārı bī-miṣl

şīşe-i günbed-i pür-bād-ı ḥabāb-āba
ṣadme-i ṣarṣar-ı tünd idemez īrāṣ-ı ḫalel

25. olamaz meş‘al-i şeb-tāb-ı ṣüreyyā-yı felek
ṭāḳ-ı eyvān-ı şükūhundaki ḳandīle bedel

‘avnı ger taḳviye-baḫşā-yı żaīfān olsa
ṣadme-i mūr ile ṣad-pāre olur kūh u talel

27. olsa ger dest- i ḫoş-ı keff-i nesīm-i ḫulḳı
ḥoḳḳa-i ġonca-i būyāya döner ṣūm u baṣal

gelmedi ‘āleme yektā güher-i ẕātı gibi
görmedi miṣlini bir ferd meger kim aḥvel

29. raḫş-ı iclāline eylerdi ḳażā pāy-endāz
olmasa aṭlas-ı eflāk eger müsta‘mel

niçe raḫş ablaḳ-ı çāpük-dev-i ṣarṣar-pā kim
ṭayy ider menzilini ṭarf-ı naẓardan evvel

31. nedir ol ḳıṭ‘a-i taṣvīr gibi şekl-i laṭīf
nedir ol gerden-i mevzūn o miyān u o kefel (?)

ġurre-i çehresi nūr-ı seher-i ‘ıyd-i sa‘īd
bāli hem-reng-i sevād-ı şeb-i ḳadr-i ebcel

33. āṣafā nām-verā server-i ‘ālī-ḳadrā
ey hümā-sāye cihān dāver-i bī-miṣl ü bedel

sensin ol dāver-i dādār ki eyvān-ı felek
südde-i cāhıŋa nisbetle ḥaḳīr u esfel

35. pertev-i lem‘a-i ḫurşīd-i fürūġ-ı re’yiŋ
şem‘-i nūr-efken-i bezm-i ḥarem-i dīn ü düvel

luṭf idüp ‘ayn-i rıża ile naẓar ḳıl ‘afv it
vādī-i miṭḥat-ı ẕātıŋda ger itdim ise zelel

37. böyle gevher-keş-i sımt-ı süḫan olmazdım eger
olmasa dīde-i endīşe giriftār-ı sebel

çille-i saḫt-ı kemān-ı ġam-ı devrān itdi
zūr-ı bāzū-yı dil ü ṭab‘ıma īrāṣ-ı kesel

39. yoḫsa ol şā‘ir-i īcāz-ı ṭırāz Mekke olur
sözlerim mā-ṣadaḳ-ı ma‘nī-i mā-ḳıll u del

rā’iż-i bekke-revi ‘arṣa-ı naẓmımki sezā
ger rikābımda revān olsa ḥibrīr ü aḫṭel (?)

41. feyż-i ṭab‘ımla ḫıyābān-ı riyāż-ı naẓma
çeşme-sār-ı dil-i ṣāfımdan akar ṣad cedvel

neş’e-i ruḥ- ı fezā-yı mey-i nāb-ı süḫanım
levḥ-i āyīne-i ḫāṭırda ḳomaz gerd-i melel

43. ṣıdk-ı güftārıma nisbet ile ḥassād meger
da‘vī-i sülb-i ‘uzūbetde ide baḥs ü cedel

benüm ol cevherī-i sūḳ-ı me‘ānīgeh olur
süḫanım zīver-gūş-ı füṣaḥā-yı kümmel

45. şi‘r ü inşāda ‘ibārāt-ı bedī‘ü’l-ṭarzım
olur erbāb-ı dil ü dānişe düstūr-ı ‘amel

müntehā-yı ṭabaḳāt üzre olup cilve-nümā
oldı envā‘-ı ṣınā‘āt-ı beyāna eşmel

47. isti‘ārāt u kināyāt u cinās u īhām
tevriye ṣan‘at u telmīḥ u mecāz-ı mürsel

ṭavr-ı īcāzda da‘vā-yı müsāvāt idemez
dil-i derrākim ile ḥāsid-i nādān u daġal

49. tā-be-key lāf-ı temeddüḥle Emīnā ıṭnāb
ba‘d ez īn ṣıdḳ-ı ḫulūṣ ile du‘āya aç el

tā ki bu ‘arṣa-i ‘ālemde te‘āḳub ideler
eşheb-i rūz ile tünd-edhem-i leyl-ā-leyl

51. zīr … olup tevsen-i baḫt u iḳbāl
reh-nümūnı ola tevfīk-i ḫudāvend-i ezel

şeref-i kevkebe-i cāhını gördükce müdām
eyleye ḥāsid-i bed-ḫāʸhı temennā-yı ecel

TĀRİḪLER

Ḫadīce Sulṭān [22]Ḫażretlerinüŋ Tārīḫ-i Vilādetleridür[23]

1.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. hezār ḥamd ola luṭf-ı ṭarab-fezā-yı Ḫudā
cihānı eyledi lebrīz-i feyz ser-tā-pā

zehī 'aṭıyye ki aṣār-ı feyz-i dem-be-demi
bahāra mevsim-i dey-māhı ḳıldı ġıbṭa-fezā

3. beyāż-ı ṣubh degül farṭ-ı şevḳden eyler
bu demde ḫande-i dendān-nümā sipihr-i dü-tā

ṣadā-yı kūs-ı beşāret çalındı gūşına kim
ki raḳsa girdi kühen-zāl u çarḫ-ı bī-pervā

5. nücūm-ı zāhire ẓan itme itdi şehrāyīn
yaḳup şumū' u ḳanādīl 'ālem-i bālā

gice ḫayāl-i fenerdür sipihre āvīzān
derūn-ı hālede ẓan itme māh-ı çarḫ-ārā

7. furūġ-ı meh degül eyler deŋiz donanması
yaḳup fitīle-i mehtābını yemm-i ḫaḍra

ne feyżdir ki leyāli-i tār-ı deymāhı
ider nehār-ı bahār andan nümūne-nümā

9. nümūd-ı ġonca-i neş'kuftedir sırr-ı gül ü şem'
şebīh-i şem'a-i kāfūr sūsen-i zībā

zebān-ı şu'le-i ḳandīl-i tābdār degül
derūn-ı şīşede zerrīn-şükūfedir güyā

11. miṣāl-i kākül-i dildār dūd-ı meş'al (?)-i şem'
miyān-ı bezmde mānend-i sünbül-i būyā

ḫırām-ı nāz ile ḫūbān-ı şehr-i Sitānbūl
degül mi her biri bir serv-i baġ-ı ḥüsn ü bahā

13. sezā bu feyż ile her gūşesi sitanbūlıŋ
olursa ġıbṭa-gehi bāġ-ı cennetü'l-me'vā

budur bu feyż-i meserret-fezāya bā'is kim
ki şāh-ı 'āleme bir duḫter itdi ḫaḳ a'ṭā

15. o şehr-i yār-ı mua'ẓẓam ki ḫalḳa vācibdür
du'ā-yı nuṣret ü iḳbāl ü 'ömr-i ṣubḥ u mesā

---

[22] Hatice Sultan (d.1768, ö.1822), Osmanlı padişahı III.Mustafa'nın kızı.
[23] SÜ: Tārīḫ-i Vilādet Ḫadīce Sulṭān

o tācdār-ı mufaḫḫam ki irtikāb itmez
rikābdārı ger olsa behmen ü dārā

17. degül hilāl-i felek ḫāhiş-i a‘ṭāsıyla
uzatdı keşkülin abdāl-ı pīr-i çarḫ ammā

idince ḥayretle bāz-gūne şerminden
döküldi nuḳreleri sanma encüm-i zehrā

19. düşürme vādi-i ıṭnāba naẓmıŋı ḥaẕer it
el aç du‘āya da tārīḫ-i pākin it imlā

Ḫudā mü’ebbed idüb taḫt-ı kāmrānīde
ḳarīben eyleye bir iki şāhzāde ‘aṭā

21. zebān-ı ġayb beyān itdi sāl-i tārīḫin
nisāya oldı bu sulṭān Ḫadīce-i Kübrā (1182)[24]

[24] 1182 Hatice Sultan’ın doğumunun hicri karşılığıdır. Miladi (1768)

2.

Es‘ad Efendi-zāde Şerīf Efendi [25]Ḥażretlerinüŋ def‘a-yı s̱āniyede tārīḫ-i meşīḫatidir[26]

Fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Cedīd + + – – / + – + – / + + –

1. demidir nāy-ı ḫāme-i şu‘arā
ola bezm-i süḫanda naġme-serā

demidir ‘andelīb-i nāṭıḳanıŋ
evc-i çarḫa vire sürūdı ṣadā

3. demidir şāhdān-ı naẓm-ı süḫan
ola bezm-i hünerde cilve-nümā

demidir ola ṭab‘-ı māşıṭa-kār
ḥilye-bend-i ‘arā’is-i ma‘nā

5. demidir göstere hüner-verlik
yine fürsān-ı ḥilye-i ma‘nā

eşheb-i ṭab‘ına virüb meydān
sebḳ-ı aḳrānı eyleye da‘vā

7. nīze-bāzī-i ḫāme ile gehī
ḫaṣmına ‘arż ide yed-i ṭūlā

budur ol dem ki oldı āmāde
çarḥdan intiḳāma he ża‘fā

9. ḳıldı āġāz bulmaġa yeŋiden
yine eski niẓāmını dünyā

budur ol dem ki ṣadr-ı fetvāyı
itdi teşrīf o nuḫbe-i fużalā

11. ḳulzüm-ü bī-kerān himmet ü cūd
neyyir-i āsumān ‘izz ü ‘alā

ḫāne-zādı ‘afāf u fażl u şeref
terbiyet-kerdesi ‘aṭā vü süḫā

13. çarḫ-ı sāye-şerīf efendi kim
sıyt-i şānıyla ṭolıdır dünyā

ittifāḳ üzeredir bu da‘vāda
vāḳıfān-ı ḥaḳāyıḳ-ı ma‘nā

[25] Es‘ad Efendi-zāde Şerīf Efendi (d.1759, ö.1811), Osmanlı şeyhülislamı.
[26] SÜ:Şeyḫü’l-islām Şerīf Efendi’ye def‘a-yı s̱āniyede virilmişdür.

15. misl̲idir varsa mümkin ü maʿdūm
cevher-i ferd-i zātınuŋ ḥaḳḳā

nezd-i ʿilminde heb bedīhīdir
naẓariyyāt-ı ġāmıż-ı ḥükemā

17. oldı tesḫīr-kerde-i ḳalemi
mülk-i naẓm-ı ḳalem-rev-i inşā

ṣadr-ı üftāde ʿizz ü rifʿatle
ide maḥfūẓ zātını mevlā

[1]9. zāt-ı saʿd-iḳtidārı olduḳda
zīb-baḫşā-yı mesned-i fetvā

şevḳ ile heb süḫan-verān-ı zamān
sāl-i tārīḫin itdiler inşā

21. eyledi bendesi emínā da
beyt-i tāríḫ-i cāhını imlā

bir ḳuṣūrın bulursa ʿafv eyler
o kerīm-i esl̲īm ḫaṭā-baḫşā

23. oldı Esʿad Efendi-zāde yine
sāye-endāz-ı mesned-i fetvā

3.

Şeyḫü'l-islām 'ālī maḳām Mekkī Efendi [27]Ḥażretlerinüŋ def'a-yı evvelde meşīḫatleridür[28]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. ḳalem kim ṣafḥa-pīrā-yı nigāristān-ı ma'nādır
cemāl-ārā-yı ribbātü'l- ḥicāl-i naẓm u inşādır

ḳumāş-ı tāze ta'bīr ile eyler ferş-i pāy endāz
'arūs-ı dilkeş-i mażmūne kim dilden hüveydādır

3. idüp tār-ı ḫayāli defe'-i taḥrīr pīçīde
metā'-ı tāze ṭarz-ı naẓma sūret-bāf imlādır

virüp rabṭ-ı ta'alluḳ hey'et-i terkīb-i elfāẓa
ifāżā eylemekde rūḥ-ı ma'nāyı mesīḥādır

5. ider çāh-ı devāt-ı tīreden āb-ı ḥayāt icrā
ki şādābīde-i ezhār-ı eş'ār-ı dilārādır

ḳalem şāḫ-ı berū-mend-i riyāż-ı 'ilm ü dānişdir
ki her bir mīvesi leẕẕet-deh-i kām-ı elibbādır

7. ider saṭḥ-ı basīṭ ṣafha üzere ṭarḫ-ı ṣad nīreng
ḳalem ol sāḥir-i i'cāz-kār-ı sūret-ārādır

gehī gül-güne-sāy-ı 'ārıż-ı evṣāf-ı ḫūbāndır
gehī burḳa'-güşā-yı vech-i taḥḳīḳ-i mezāyādır

9. gehī dībāce-bend-i mebḥaṣ-ı esrār-ı kur'ānī
gehī efsāne-gū-yı ḳıṣṣa-i mecnūn u leylādır

gehī ṭarḥ-ı ġazelde eyledikçe nükte-engīzi
bu nev maṭla'la bezm-i ehl-i ṭab'a cilve-baḫşādır

11. o nāzik ten süzülmüş külçe-i sīm-i muṣaffādır
hüveydā sīnesinde naḳş-ı būse resm-i tamġadır

resā-ber mıṣra'-ı bālāya beŋzer ol ḳad-i mevzūn
miyān ol mıṣra'-ı zībāda bir bārīk ma'nādır

13. gelür mest-i teġāfül kendi ammā çeşm-i maḥmūrı
yine incāz-ı va'd-i luṭfına der-kār-ı īmādır

bedīdār oldı yer yer cevher-i āyīne-i hüsni
ruḫında ṣanma anı mevc-i ḫaṭṭ-ı 'anber-āsādır

15. o ḫaṭṭ-ı ter cilā-baḫşā-yı çeşm ü cān olur gūyā
ġubār-ı der-geh-i 'allāme-i naḳḳād u dānādır

---

[27] Mekki Mehmed Efendi (ö.1212/1797), Osmanlı şeyhülislamı.
[28] SÜ:Şeyḫü'l-islām Mekkī Efendi'ye virilen ḳasīdedir.

ḫudāvend-i muʿaẓẓam müftī-i ʿālem ki vaṣfında
daḳāyıḳ-dān-ı aṣḥāb-ı faẖīlet böyle güyādır

17. sipihr-i ʿilm ü dāniş ḥażret-i mekkī efendi kim
furūġ-ı faẖl-ı pertev-efken-i aḳṭār-ı ġabrādır

o baḥr-ı rāʾiḳ-i ʿirfānıŋa kenz-i zāt-ı ḥāvīdir
eger menḳūl ü maʿḳūl u egerse naẓm u inşādır

19. bir öyle mebḥaṣa taʿlīḳ-i enẓār ile faraẖā
ki ḥall-i ʿuḳdesi ḥayret-deh-i zihn-i elibbādır

daḫı tevcīh-i ḫāṭır itmeden semt-i mebādīye
netīce ṣafḥa-ı mirʾāt-ı idrākinde peydādır

21. vezān olsa nesīm-i bāġ-ı ḫulḳı maʿden-i ḳıra
temāşa eyleyen dir ḫırmen-i kāfūr-ı beyżādır

küşāde ġonca-i ümmīd-i ʿālem devr-i lüṭfunda
zamānı bāġ-ı dehre faṣl-ı nevrūz-ı ṭarab-zādır

23. nevā-senc-i maḳām-ı medḥ olup bu şevḳ ile ṭabʿım
bahāristān-ı evṣāfında bülbül gibi güyādır

ḫüdāvendā nigāh u iʿtibār u raġbetiŋ şimdi
revāc-engīz-i bāzār-ı ḳumāş-ı şiʿr ü inşādır

25. degildi silk-i lüʾlü-i süḫan ḫer-mühreden mümtāz
furūġ-ı raġbetiŋle şimdi hem-ḳadr-i süreyyādır

olup feyż-i bahār-ı raġbetiŋ gül-ḫīz-i ṣad mażmūn
ser-ā-pā sāḥa-ı endīşe bir gülzār-ı zībādır

27. idüp şūḫ-ı perīzād-ı ḫayālim cilve-perdāzı
libās-ı lafẓ-ı rengīn ile naẓmımda hüveydādır

miṯāl-i bāde-i yāḳūt-reng sāġar-ı billūr
viren ārāyişi elfāẓa rengīnī-i maʿnādır

29. efendim çoḳ ḳuṣūrum vādi-i vaṣf-ı cemīliŋde
degil pūşīde ammā ʿöẕr-i taḳṣīrim hüveydādır

olup fikr-i sefer berhem-zen-i sāmān-ı endīşe
göŋül āvāre-i sevdā-yı geşt-i deşt ü ṣaḥrādır

31. vedāʿa ḫāk-būs-ı der-geh-i iclāliŋe geldim
nigāh u reʾfet u iḥsānıŋı ḳaṣdım temennādır

Emīnā kendi bendeŋdir ḥimāyet eyle luṭfuŋla
muʿīn ü dest-gīr ol bī-ẓahīr ü bī-ser ü pādır

33. ko taṣdīʿi emīnā geldi hengām-ı duʿā zīrā
ḳaṣīde āḫir olduḳda deʾb-i elibbādur

ḫudā dūr itmesün ẕāt-ı şerīfiŋ ṣadr-ı fetvādan
bu ṭāḳ-ı lāciverd-endūd-ı gerdūn tā ki ber-cādır

35. işārātı ola ḥācet-revā-yı ehl-i isti‘dād
ḳalem tā ki nesaḳ-sāz-ı niẓām-ı kār-ı dünyādır (h.1212)

ĠAZELİYYĀT[29]

1.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. be-reng-i lāle der-dil mī-nümūdem dāġ-ı cānān-rā
resānīdem be-dāmen hemçü gül çāk-i girībān-rā

be-yek-cā cem'- kerde şīve- i reftār u ārāmī
ḫırām-ı cilve bā temkīn-i nāz-ālūde cānān-rā

3. fiġān ez-cān u dil bā-yek nigāh-ı aḥveleş ḫized
dü peykān der ser-i yek tīr-i mest ān çeşm-i fettān-rā

ze-şūḫīhā ḫıyāleş mī çehed ez-dīde em bīrūn
eger ez-pençe-i türkān rehāned ṭarf-ı dāmān-rā

5. meger ez-neş'e mī bāşedeş gül-güne-i 'ārıż
nigāhem mest şod tā dīdem ān ruḫsār-ı tābān-rā

ze-çāk-i sīne-i pīrāhen-i gül-gūn-ı ū dānem
direngī nīst der-āġūş vaṣl-ı ān barḳ-ı cevelān-rā

7. Emīnā ez-şikest-i tevbe-i ṣahbā-keşī rindān
be-sebḳ-i raḥmet-i ḥaḳ tāze bī-sāzend īmān-rā

[29] SÜ: İbtidā-yı ġazeliyyāt ḥarf-i elif

2.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. çerāġ-efrūz olup mānend-i şem'-i şu'ledir mīnā
hemān ḳandīl-i cām-ı bādeyi īḳād ider mīnā

ḫurūş itdikce ṣahbā feyż-tāb-ı nevbahārīden
olur çün şu'le-i bālā-keşīde pür şerer mīnā

3. hemīşe kāse-i deryūze cām-ı mey-i āşāmı
tehī döndürmez elbette ider lebrīz zer-i mīnā

müşāhid anda ṣūret bunda keyfiyyāt-ı rūḥānī
gelür sāḳī baŋa āyīneden rūşen güher mīnā

5. teng-i ẓurefāna yoḳdur ehl-i temkīn gibi āsāyiş
ḳadeḥ gerdān olur mey-ḫānede ārām ider mīnā

ḥavāsa münḥaṣırdır zevḳ-i envā'-ı ṭarab ammā
olur ḳalb ü dimāġa neş'e-baḫşā-yı diger mīnā

7. ḫulūṣ-ı cem degil mi oldıġı sedd-i Sikenderden
Emīnā bī-tekellüf böyle bir meşhūr eşer mīnā

3.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘ílü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ḥāṣıl ze-dest-i sifle ne-bāşed nevā-yı mā
şod çūn ṣadef ze‘ālem-i bālā ġıdā-yı mā

mānend-i ḥabāb der īn-i baḥr-i arzū
bīrūn ne-mī-reved ze-dil-i mā-hevā-yı mā

3. ḫākister āvered ruḫ-ı āyīne bā cilā
efzūn şeved ze-gerd-i ġam-ı dil ṣafā-yı mā

ez-bes berā-yı kūy-ı to-rā germ refte īm
çün dāġ-ı āteşīn-şode her naḳş-i pāy-ı mā

5. bī-sūz sīne āh ne-yāyed be-rūy-zemīn
mevḳūf-ı dāġ būde (?) ney-i ḫoş-nevā-yı mā

çün def be-bend-i çenber-i çerḫem ki dūr nīst
ez perde-i felek güẕered nālehā-yı mā

7. āteş be-dil çü mücmer mī-ofted diger ne nīst
bī-sūz-ı dūd-ı āh-ı dil-i mübtelā-yı mā

dil-ḫastegān-ı ‘aşḳ ne-yāyed ‘ilāc Emīn
ger ez-dem-i mesīḥ ber-āyed devā-yı mā

4.

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. çerāġ-ı şām-ı ‘işretdir fürūġ-ı gerden-i mīnā
ki nūr-ı pertev-i mehden dökülmüşdir ten-i m

olur fānūs-ı gülgūn meclis-i rindān olduḳça
şu‘ā‘-ı āteş-i mey şem‘-i zīr-i dāmen-i mīnā

3. ‘aceb mi bezme sāḳī ḳatrelerden saçsa āteşler
ṭutuşdı tāb-ı meyden āb-gūn pīrāhen-i mīnā

egerçi gerd-i pāy-ı şem‘-i ẓulmetden degil ḫālī
münevverdür çerāġ-ı mihr-veş pīrāmen-i mīnā

5. döner āyīne içre ṣūret-i ‘aks-i gülsitāna
ruḫ-ı gül-reng sāḳī olsa ger ‘aks-efken-i mīnā

siyeh-mestem o ṣūḫuŋ gerdiş-i cām-ı nigāhından
görünmez bezm-i meyde baŋa şem‘-i rūşen-i mīnā

7. Emīnā penbe-i mey döndi tābından gül-i şem‘e
olunca berḳ-i hüsn-i dilrubā pertev-zen-i mīnā

5.

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. ze-dāġ-ı sīne-i pür-rīş-i mā boved gül-i mā
çü dūd-ı āh ze-dil-i ceste geşte sünbül-i mā

şodem çü serv ze-āzādegī hemīşe bahār
velī ze-bī s̱emerī geşte ber-girih dil-i mā

3. be-leb ne-mī resed ez-rāz-ı dil-i me-rā ḥarfī
muḥīṭ-i derdem u dūrest bes ki sāḥil-i mā

ze-toḫm-ı eşk geh feşāndem be-mezra‘-ı ümīd
cüz ez-nedāmet u ḥırmān ne-būde ḥāṣıl-ı mā

5. be-zūr-ı ‘aşḳ rehā yāftem ze-ḳayd-ı ḫıred
her ān ki mīreved ez-ḫod resed be-menzil-i mā

füṣurde īm bes ez-ḥayret-i dil-i bī-tāb
sipend-i tīz ne-cūşed be-bīn maḥfel-i mā

7. ze ḫod girih-i gonce vā hemīşe Emīn
eger ṣeved ze-dil-i māst ḥall-i müşkil-i mā

6.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘ílü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ḫaṭṭı ki çün benefşe ze-la‘let resīde est
der-gird-i āb-ı çeşme-i ḥayvān demīde est

ez-bes ze-tāb u germī-i dil āb mīşeved
çün şebnem ān ki mihr-i cebīn-i to dīde est

3. bā-dāġhā-yı sīne-i ḫod mī koned rufū
ez-derd her ki câme-i ten-rā derīde est

geştem dü-tā ze-keşmekeş-i çerḫ çün kemān
āhem çü tīr egerçi ne-menzil resīde est

5. Emīn şeved ze-seyl-i fenā-ḫīz-i ḥādiṯāt
çün kūh her ki pāy be-dāmen keşīde est

ez naḳl-ı ḥarf-i ehl-i cihān geşte em ḫamūş
tā dīde em zebān-ı ḳalem-rā burīde est

7. sīr-āb mī-şeved dil ü rūḥ-ı hıżr Emīn
z’ān ḳatreī ki ez-leb-i kilkem çekīde est

7.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘ílü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ‘akset be-cām-ı çeşm-i ter-i mā nühüfte est
mānend-i ān perī ki be-mīnā nühüfte est

baḫşed ze-la‘l-i nāb-ı to düzdīde ḫandeī
keyfiyyeti me-rā ki be-ṣahbā nühüfte est

3. ger ‘āşıḳī ze-ḳayd-ı ‘imāret güẕer ki ‘aşḳ
gencist der-ḫarābe-i dilhā nühüfte est

çün āteş-i çenār cüz ez-ḫod ne-sūḫtist
ān āteşī ki der-ciger-i mā nühüfte est

5. bā-şūr-ı ‘aşḳ-ı tu dil-i ṣadpāre em be-bīn
ẓarf-ı şikeste īst ki deryā nühüfte est

ġāfil ze-sūz-ı āh-ı ciger-sūḫtegān meşüv
barḳī der-īn seḥāb felek-sā nühüfte

7. būy-ı vefā be-ṭıynet-i ḫūnīn dilān Emīn
hemçün gülāb der-gül-i ra‘nā nühüfte est

8.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – /+ + –

1. bes ki ez-bāb-ı nigeh reng-i ruḫet şu‘le-zenest
‘aks-i rū’yet be-dil-i āyīne āteş-fikenest

nīst yek dil ki der ü şevḳ-i tu pertev-zened
mihr-i ruḫsār-ı tu tāb-efkende her encümenest

3. kemer ez-gerdiş-i neẕẕāre-i ‘āşıḳ dāred
ān miyān-rā be-kücā ṭāḳat-i āġuş-ı menest

īn şükuftest ki ez-teşne lebī mī sūzed
sālhā şod ki dilem ber-ser-i çāh-ı zeḳan est

5. şu‘le-i neş’e-i āh germest çerāġ-ı bezmem
rişte-i şem‘-i men ez-penbe-i mīnā-yı menest

ez-dihiş ehl-i kerem neş’e-i dīger yābend
ḫande-i şīşe-i ṣahbā be-dem-i rīḫtenest

7. girye-ḫīzest çenān yād-ı vaṭan pindārī
dīde mīnā-yı gülāb-ı gül-i ṣubḥ u ṭanest

ḳıymet-i dāne-i yāḳūt ze-āteş peydāst
nükte-rengīn çü fūted bā‘iş-i ḳadr-i süḫanest

9. nīst cüz sāġar-ı lebrīz Emīnā dīdem
gül-i bī-hār ki der-bāġ-ı cihān-ı köhnest

9.

Müstef‘ilün müstef‘ilün

Hafif – – + – / – – + –

1. heyfā‘u lemmā in bedet
māset ke-ġuṣnin vāneṣ̲et

ternü bi-laḫẓin fātirin
yaṣmi usūden aḳbelet

3. lemmā teṣ̲ennet ve ranet
ġuṣnen ve ẓabyan efeaḥat

efdī bi-rūḥi ġādeten
min sekri laḥẓin mā ṣaḥat

5. bi-ferˇihā ḳayyedet
el-‘uḳule ḥīne erselet

10.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. eşk-i niyāzı eyleme ‘arẕ-ı gedā ‘abes̲
ekme zemīn-i şūreye tuḫm-ı recā ‘abes̲

şāḫ-ı dıraḫt-ı ḫuşkdan olmaz s̲emer bedīd
dest-i denīden itme ümīd-i ‘aṭā ‘abes̲

3. olmaz ẓuhūr-ı Ḥaḳ yed-i bāṭılda cilve-ḫīz
Fir‘avn elinde olsa da zīrā a‘ṣā ‘abes̲

eyler mi ḫāme cadde-i mıṣṭardan inḥirāf
pūyān-ı rāh-ı ḥaḳḳa olur reh-nümā ‘abes̲

5. bār-ı ġam-ı cihānı çeker bunca sāldir
olmaz nihāl-i ḳāmet-i pīrān dü-tā ‘abes̲

bilmez ḫurūş-ı feyż-i dil-i ‘āşıḳı ṭabīb
eyler marīż-i ‘illet-i ‘aşḳa devā ‘abes̲

7. ḥışn-ı rıżā gibi vār iken mültecā Emīn
aṣḥāb-ı kibr ü cāha olur ilticā ‘abes̲

11.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. bī-gāne ehl-i ‘aşḳ ile hem-rāz olur mu hīç
gencīne-i muḥabbete enbāz olur mu hīç

dirdim rübūde-i nigehiŋ olmasa göŋül
‘anḳā şikār-ı pençe-i şahbāz olur mu hīç

3 zūr-ı kilīd-i āh siḥir eylemezse ḥall
ḳufl-i ümīd-i ehl-i ṭaleb bāz olur mu hīç

yoḳdur enīn ü nālesi erbāb-ı ṣūretiŋ
taṣvīr-i ‘andelīb nevā-sāz olur mu hīc

5. ḫınnāgerān dā’ire-i bezm-i vaḥdete
keṩret sevād-ı sürme-i āvāz olur mu hīc

tedbīri sedd-i cūş-feżā ṣanma ḫar u ḥes
reh-gīr-i seyl-i ḫāne ber-endāz olur mu hīc

7. hemçün nihāl-i bīd-i zebān-āverān Emīn
mānend-i serv ü nāza ser-efrāz olur mu hīc

12.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. her ki gerded kec-nihād an-rā şeved kirdār kec
sāye üfted ber-zemīn kec çün şeved dīvār kec

zaḫm-ı tā der-dil koned müjgān ber-ger dīdeeş
tīz-i mīnā şod çü gerded tīġ-i cevher-dār kec

3. tār-ı zülfeş mī-şeved ez-tābeş-i rūy-ı nigār
mūy-ı āteş-dīde-veş ber-ṣafḥa-i ruḫsār kec

çün nihāl-i bīd gerded ser-nigūn ez-bī berī (?)
her sehī şāḫi ki mī-bāşed der-īn gülzār kec

5. neş'e-i devlet bozorgān-rā birūn āred ze-reh
mī-şeved der-vaḳt-i mestī cünbüş-ü reftār kec

berk ü sāmān ser-fırāzan-rā dehed sad pīç ü tāb
şāḫ-ı bālā mī-şeved ez-mīve-i bisyār kec

7. naḳş yābeş ḫalḳa-i girdāb mī-gerded Emīn
her ki reftāreş boved çün gerdiş perkār kec

13.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. olduḳça cilve-rīz nesīm-i ṣabā-yı ṣubḥ
eyler şükufte ġonca-i ṭab‘ı hevā-yı ṣubḥ

dil mürde-gān-ı ġaflete hemçün dem-i Mesīḥ
baḥş-ı hayāt ider nefes-i cān-fezā-yı ṣubḥ

3. dāmān kırvānı ider ġarḳ-ı nūr-ı feyż
cūş eyledikçe baḥr-i sepīd ṣafā-yı ṣubḥ

ref‘-i ḥicāb-ı ẓulmet ider itse bir nefes
ehl-i sülūka pīr-i münevver-liḳā-yı ṣubḥ

5. āb-ı ḥayātdır ẓulumāt içre bī-gümān
ser-çeşme-i münevver ṣafvet-nümā-yı ṣubḥ

māhıŋ fürūġ-ı revnāḳı ḥüsnün şikest eder
ḳıldıḳça cilve şāhidi gülgūn-ḳabā-yı ṣubḥ

7. ceyşgerān sevād-ı şebi tārumār ider
yek-hecme-i ṭalī‘a-i ḫāver-küşā-yı ṣubḥ

te’s̱īr-i tāb-ı pertev ile ḫırmen-i mehi
maḥv eyler āteş-i şafaḳ-ı şu‘le-zā-yı ṣubḥ

9. eyler ze-rūde āyīne-i ḫāṭırı Emīn
rūşengerī-i feyż-i dem-i incilā-yı ṣubḥ

14.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. gerd-i ḫaṭ ber-ruḫ-ı dildār ne-kūşed ki ne şod
dūd der-āteş-i gülzār ne-kūşed ki ne şod

nergis-i mest-i to der-ḫ^{v}āb-ı ḳażā dīd u be-goft
fitne-i nāme-i bīdār ne-kūşed ki ne şod

3. ez-küşāyiş çü dil ġonca perīşān gerded
dilem āzāde ze-ikdār ne-kūşed ki ne şod

dāmen ez-ḫār-ı ‘alāyıḳ be-keşīdem çün serv
ber-nihāl-i emelem bār ne-kūşed ki ne şod

5. ye’s ü ḥayret şeved āyīne-i ruḫsār-ı ümīd
hīç emel der-dil-i bīmār ne-kūşed ki ne şod

vā şeved çün girih ġonca ze-ḫod ‘uḳde-i dil
çāre ez-kes be-dil-i zār ki ne-kūşed ki ne şod

7. ḫaṭ be-dīdār ne-geşt ez-ruḫ-ı cānāne Emīn
ḫār-ı der-dāmen gülzār ne-kūşed ki ne şod

15.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. rīzān ne-kerde em çü güher āb rūy-ı ḫod
tā dest-i ḫīş şoste em ez-ārzū-yı ḫod

ez-deşt ü der-çü seyl gozeştīm rū be-ḫāk
deryā resīde tā ki be-gerdīm cūy-ı ḫod

3. der-cem‘-i āb u dāne be-bīn hemçü eşyā
ser-geşte end ḫalḳ ze-behr-i gelū-yı ḫod

yek ḫande barḳ-i ḫırmen ‘ömr-i gülest ezān
meʾvā ne-mīkonīm leb-i goftugū-yı ḫod

5. gerded be-‘aks-ı maṭlab-ı mā ṣad hezār sāl
īn çarḫ-ı sifle bāz-ne-gerded ze-ḫūy-ı ḫod

bā-zūr-ı ‘aşḳ cāme-i ten her ki mī-dered
sāzed ze-dāġ-ı sīne-i sūzān ze-ḫūy-ı ḫod

7. dāmān-ı dil ze-gerd-i elem pāk geşt Emīn
tā dest-i ḫīş şoste em ez-ārzū-yı ḫod

16.

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. olup büteye (?) felāketde ka‘be cūy-ı ümīd
çü girdbād olurum yekke (?)-pūy-ı sūy-ı ümīd

şükufte olsa eger verd-i ḫande rūy-ı ümīd
dimāġ-ı ḫāᵛhiş-i ta‘ṭīr iderdi būy-ı ümīd

3. nihāl-i bāġ temennā olurdı bār-āver
bir iki gün cereyān eyleseydi cūy-ı ümīd

süvār-ı tevsen-i baḫt olmadan bu ‘arṣada hīç
rübūde-i ḫam-ı çevgān olur mı gūy-ı ümīd

5. ayāġ-ı mülden olur mıydı destimiz ḫālī
leb-ā-leb olsa mey-i kām ile sebū-yı ümīd

olunca velvele-efken sipāh-ı şıḫne-i ye’s
başıldı kūçe-i ḫāṭırda goftegū-yı ümīd

7. cebīre bend olamaz zaḫm-ı ḫançer-i ye’se
Emīn rişte-i āmāl ile rüfū-yı ümīd

17.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

‘āşıḳ ki bār-ı hecr ile ḳaddi ḫamīdedir
seyr-i cemāl-i yāre ser-ā-pāy dīdedir

gūyā ki medd-i besmele-i muṣḥaf-ı ḥüsn
ser-levḥa-i cemāline ebrū keşīdedir

leb-teşnegān vaṣlına dirmiş o mest-i nāz
ṣahbā-yı nāb-ı la‘l-i terim nā-çeşīdedir

zār ise ger hezārı bu gülzār-ı ‘ālemiŋ
her tāze ġoncası da girībān derīdedir

ser-geşte der-feżā-yı ḳażāda ḫamīde ḳad
ẓan itme zāl-i çarḫı meger ārmīdedir

mānend-i ḫāme ma‘reke-i baḥs̱-i lāfda
nevḳ-i zebānı ehl-i kemāliŋ borīdedir

olsa ‘aceb mi zīb-i ser-i‘tibār Emīn
bu verd-i ter ki gülşen-i dilden demīdedir

18.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. şeker-fürūş-ı Mışr-ı melāḥat dehānıdır
perverde-i kenār-ı nezāket miyānıdır

gūyā ḫayāl-i ḳāmet-i bālāsı dīdede
‘aks-efken olmuş āba şanavber-i fidānıdır

3. dil dil süvār ‘arşa-i ḥüsn olmuş ol bütüñ
mānend-i züʾl-fiḳār iki ebruvānıdır

dest-i fırāġa rişte-i ṭūl-i emel viren
sevdā-yı çīn-kākül-i ‘anber-feşānıdır

5. şun rūzedār-ı hecriñe la‘liŋ dem-i viṣāl
eyyām-ı ‘ıyd nūş-ı şarābıŋ zamānıdır

gülberk-i ‘ārıżın ‘araḳ-efşān iden Emīn
te’sīr-i tābiş-i nigeh-i ‘āşıḳānıdır

19.

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. olsa ne ‘aceb ḥükmini icrāda bahādır
ol büt ki şeh-i memleket-i ḥüsn ü bahādır

rencūr-ı ġam-ı hecre lü‘āb-ı leb-i la‘li
ma‘cūn-ı cevāhir gibi bir özge devādır

3. tīr-i nigehi ol büt-i zūr-āver-i ḥüsnüŋ
āmāç-geh-i dilde yer eylerse be-cādır

ol naḫl-i çemen-i zīb-i cemāle bu revişle
revnaḳ-şiken-i serv-i revān dinse revādır

5. ser-ṣafḥa-i rūyında dü ebrūsı Emīnā
dīvān-ı ḥasende iki mıṣrā‘-resādır

20.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. olmasa bār-ı ‘alāyıḳla girān-pā-yı sefer
ḳatı āsān-ter olur bādiye peymā-yı sefer

dehr ü ‘aşḳa ider şīb ü firāzı hem-vār
şevḳ-i dīdār ile cūş eylese sevdā-yı sefer

3. tūşe-i dāngda ḳıl āmāde tevekkül zādın
ṣoŋra ol sālik-i beydā-yı temāşā-yı sefer

baŋa āzādeligiñ zevḳini yād ettirdi
ḳayd-ı envā‘-ı te‘alluḳla bu ġavġa-yı sefer

5. her girān-bār emel-i rāh-ı tecerrüdde Emīn
olamaz kām-zen-i vādi-i pehnā-yı sefer

21.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ruḫsārın üzre müşk-i ḫaṭ-ı ter midir nedir
çıḳmış kenāre mevce-i ‘anber midir nedir

şehbāl-i şahbāz-ı naẓar mı o ebruvān
yādest-i sām-ı ġamzede ḫançer midir nedir

3. cānā-şikāf-ı pīreheniŋden ‘ayān olan
ḳurṣ-ı ḳamer mi āyīne mi ber midir nedir

tekrīr-i ḥarf-i nāzda ol lüknet-i zebān
hem-çāşni-i ḳand-ı mükerrer midir nedir

5. dām-ı belā mı rişte-i ṭūl-ı emel midir nedir
bilmem Emīn kākül-i dilber midir nedir

22.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ṭāb-ı rūy-ı yāre bādī ḫatṭ-ı ‘anber-fāmdır
şu‘le-baḫş-ı şem‘-i bezm-ārā sevād-ı şāmdır

‘aks-i reng-i rūy-ı ālınden o āteşçehreniŋ
iki çeşm-i ḫūn-feşānım şīşe-i ḥaccāmdır

3. dilrübādır ḫandeler īmā-yı ebrūlar velī
şu‘le-ḫīz-i şevḳ-i ‘āşıḳ cilve-i endāmdır

mıṣra‘-ı bercestedir gūyā nihāl-i ḳadd-i yār
pīçiş-i mūy-ı miyān bārīk bir īhāmdır

5. her ne deñlü tünd ü nārām ise de sākī Emīn
ser-be-teslīm-i nefāz-ı ḥükm-i ḫaṭṭ-ı cāmdır

23.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ġayre ‘āşıḳ-ı iltifāt-ı yārdan ṣad-çāk olur
yoḫsa zaḫm-ı ḫançer-i āzārdan bī-bāk olur

reng-i şerm-ālūd rūy-ı yāre itdikce nigāh
germi-i neẕẕāreden ruḫsārı āteşnāk olur

3. gösterir hem mest ü hem maḫmūr kendin ‘āşıḳa
çeşm-i fettānı füsūnkārīde pek çālāk olur

der-ḫayāl itdikce vaṣf-ı rūy-ı āteşnākini
rişte-i endīşe mevc-i şu‘le-i idrāk olur

5. çoḳdur oḳlanmış şikārı gamze-i dildūzunuñ
var mıdır ol şehsüvāra lāyıḳ fitrāk olur

ḫāksār ender-maḥall-i rīziş-i ehl-i kerem
ebr-i nīsān ḳatre-efşān-ı baṣīṭ-i ḫāk olur

7. zeyl-i ehl-i himmet olmaz dest-nākden ḫālāş
sāḥil-i yemm rīze-ālūd-ı ḫas u ḫāşāk olur

zāhid-i efsurde dilden nīk ü bed olmaz ümīd
mār-ı ābīden ne zehr olur ne ḫod tiryāk olur

9. şu‘le-i āvāz-ı muṭribden Emīnā kerem olub
na‘ra-ı‘āşıḳ bu şeb peyveste-i eflāk olur

24.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. cedel-kārān-ı ḳarīn-i ṣohbet-i erbāb-ı ḥāl olmaz
miyān-ı meclis-i işrāḳiyānda ḳıyl ü ḳāl olmaz

kemāl-i ba'is naḳṣ oldıġıñ çarḫıñ temāşā it
ki meh bedr olmadıḳca māil-i semt-i zevāl olmaz

3. olursa istiḳāmet nā-be-cā beddir seḳāmetden
ki hem-vārı-ı ebrū bādi-yi hüsn ü cemāl olmaz

dilin ṣāf eyleyen āyīne-veş nūr-ı tecellīden
nuḳūş-ı çarḫdan jeng-āver-i 'aks-ı melāl olmaz

5. kemāliñ māle teşbīhī Emīnā veche kāfīdir
bu ma'nāya nigāh it kim kemāl ehlinde māl olmaz

25.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. ḫaṭ niḳāb-ı ruḫ-ı tābende-i cānān olmaz
şeb-i deycūr ḥicāb-ı meh-i tābān olmaz

‘aşḳ-ı ḥaḳ sāliki raḳṣ-āver ider kim z̲errāt
cezbe-i pertev-i mihr olmasa raḳṣān olmaz

3. şu‘le-efşān olur āyīnede ‘aks-ı ḫurşīd
pertev-i ‘aşḳ dil-i ṣāfda pinhān olmaz

virmedikçe nem-i eşk ile cila şāhid-i feyż
ṣafḥa-i āyine-i dilde nümāyān olmaz

5. mes̲nevīh^{v}ān-ı hezār itmese āheng-i sürūr
ġonce-i dervīş-ṣıfāt ser-be-girībān olmaz

olmasa beste-i zencīr-i ser-i zülfi göŋül
ḳaysa dek silsile-i nisbeti cünbān olmaz

7. seyl-i tündüŋ gören ārām u sükūnuŋ bī-cāy
ḥırṣ ile menzil-i maḳṣūde şitābān olmaz

edhem-i kilk-i sebük cilveye reftāra Emīn
her zemān vādi-i tanẓirde meydān olmaz

26.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. bī-hūş keyf-i bāde-i cām-ı muḥabbetiz
vīrān-ı cūş-ı şevḳ-i tamām-ı muḥabbetiz

evc-i hevesde ḫa^{v}hiş-i pervāz-ı bilmeziz
gonceşk-i pür-şikeste-i dām-ı muḥabbetiz

3. söyler zühbān zaḫm ile dil-i yāre ḥālimiz
zāhirde ḫamūş-ı kim kelām-ı muḥabbetiz

bālā-yı serde dūd-ı dilin āteşīn ile
gūyā ki şem‘-i bezm-i melām-ı muḥabbetiz

5. tenhāca bir gün ol gözi āhūyı avlaruz
şīr-i şikār-gir-i künām-ı muḥabbetiz

ey vāy geçdi faṣl-ı gül-i hüsn-i dil-rübā
ammā henüz esīr-i zükām-ı muḥabbetiz

7. fikr-i sevād-ı ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı yār ile Emīn
āşufte ḫ^{v}ab-ı deḥşet-i şām-ı muḥabbetiz

27.

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. be-ḥat ze-būs-ı ruḫ-ı yār nā-ümīd me-bāş
ze-gül be-zaḫm-ı ser-i ḫār nā-ümīd me-bāş

ḥicāb-ı pertev-i mehtāb ki şeved şeb- i tār
be-ḫaṭ ze-tābiş-i ruḫsār nā- ümīd me-bāş

3. zebāne-gīr ze-ebr-i siyeh şod āteş-i barḳ
ze-sūz-ı āh-ı dil-i zār nā-ümīd me-bāş

küşāyiş-girih-i ġonce mī-şeved ez-
ze-‘uḳde-i dil-i ġam-ḥāᵛr nā-ümīd me-bāş

5. eger dilet çü ṣadef ṣāf mī-şeved zinhār
ze-feyẓ-i ebr-i güher-bār nā-ümīd me-bāş

çü ġonce cāme-i ten-rā eger konī ṣad-çāk
ze-dil-güşādegī zinhār nā-ümīd me-bāş

7. to hemçü şem‘ ten-i ḫᵛīş eger güdāḫteī
be-ser ze-efser-i zer-kār nā-ümīd me-bāş

şevī ze-minnet-i ḫuşḳ-ı cihān ḫalāṣ Emīn
ze-eşk-i dīde-i bīdār nā-ümīd me-bāş

28.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ḳānūn-ı aḳla uymaz işārāt-ı bāb-ı ʿaşḳ
gelmez ḫülāsa ḳāle rumūz-ı kitāb-ı ʿaşḳ

pinhān olur mi āyinede ‘aks-i āfitāb
olmaz nühüfte dilde olan sūz u tāb-ı ʿaşḳ

3. eyler cemāl-i şāhid-i maḳṣūda āyīne
ḥayretle çeşm-i vāşdasın ẕevḳyāb-ı ʿaşḳ

cūş eyledikce penbe-i maġz-ı sırrı ider
hem-reng-i penbe-i ser-mīnā şarāb-ı ʿaşḳ

5. baḳdıḳca rūy-ı keremiŋle tār-ı nigāhımı
eyler fitīl-i şu‘le-i şevḳ-i iltihāb-ı ʿaşḳ

eyler şikeste neşter-i zehrāb-ı dādesin
rīş-i cigerde naġme-i tīz rebāb-ı ʿaşḳ

7. dilde sevād-ı żıll-i sivā muẓmaḥil olur
pertev-fiken olursa eger āfitāb-ı ʿaşḳ

gelmez netīce-i ḳāle Emīnā mebāḥiṯ
uymaz uṣūl-i aḳla fürūʿ-ı kitāb-ı ʿaşḳ

29.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. çeşmim ki ḳatre-pāş-ı sirişk-i ter eylediŋ
kuy-ı zemīni güşti-i bī-lenger eylediŋ

rūyıŋda nā-demīde ḫaṭıŋ zīr-i ābda
şūret-nümā-yı revnaḳ-ı nīlūfer eylediŋ

3. ey serv-i bāġ ʿişve-i ḫırāmıŋ bu ṭarz ile
şimşād-ı bāġ-ı cennete nāz-şeker eylediŋ

ḳaṣd-ı dil ile ʿaḳreb-i zülf-i siyāhıŋı
pīçīde mār-ı ṭurraŋ ile hem-ser eylediŋ

5. vaṣf-ı lebile reşḥa-i kilk-i teriŋ Emīn
her ḳatresin ʿuṣāre-i neyy şeker eylediŋ

30.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. dili girifte-i zencīr-i zülf-i yār ettik
ʿaceb ki ḳays-ı ser-āzādeyi şikār ettik

aḳıttıḳ eşk-i teri pāyına o serv-ḳaddiŋ
sirişk-i çeşmimizi reşk-i cūy-bār ettik

3. çemende güşına girmez gülüŋ tīr-i bülbül
o āh u nāle vü efġānı biz hezār ettik

derūn-ı sīnede peykānı yāri gösterdik
raḳīb-i dūnı bu zaḫm ile dil-fikār ettik

5. ḥuṣūl-u kāma olub çār-ı çeşmim ile nigerān
dü rūza ʿömrümüzi ṣarf-ı intiżār ettik

neşāṭ-ı yek-dem pā-ber-riḳāb içün ḥayfā
dili esīr-i ġam-ı renciş-i ḫumār ettik

7. rehā-girifte-i dest-i keş-ā-keş-i emeliz
Emīn künc-i firāġı biz iḫtiyār ettik

31.

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ey naḥl-i baḫt berg u beriŋ yoḳ mudur seniŋ
bāġ-ı cihānda bir s̱emerin yoḳ mudur seniŋ

pejmürde tāb-ı ḥasret ile koşte-i ümīd
bārān-ı ebr-i dīdeleriŋ yoḳ mudur seniŋ

3. bārī ferīb ḫāṭıra (?) ey devḥa-yı ümīd
bir berg-i sebz olur es̱eriŋ yoḳ mudur seniŋ

ey şehsuvār-ı tevsen-i naḫvet ʿinān-keş ol
semt-i vefāya hīç güzeriŋ yoḳ mudur seniŋ

5. gitdikçe gelmez olduŋ ʿaceb ey ḫayāl-i yār
yoḫsa derūn-ı dilde yeriŋ yoḳ mudur seniŋ

itlāf-ı naḳd-i ʿömre deger mi metāʿ-ı kām
ey dil bu kārdan z̤ararıŋ yoḳ mudur seniŋ

7. ey ġarra-i mest-i neş'e-i iḳbāl u cāh olan
derd-i ḫumārdan ḥaz̤eriŋ yoḳ mudur seniŋ

eyler binā-yı cāhıŋı bir günde ʿāḳıbet
seylāb-ı dīdeden ḫaberiŋ yoḳ mudur seniŋ

9. dāmān-ı aṭlas-ı feleği yaḳmaġa Emīn
hīç sūz-ı āh-ı şuʿle-veriŋ yoḳ mudur seniŋ

32.

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. nāz ile olsa şeker-rīz tekellüm deheniŋ
ider āzürde lebiŋ erresini süḫanıŋ

şaçlı sünbül gibidir yāsemen tān içre
gerden-i ṣāfa düşen zülf-i şiken-ber şikeniŋ

3. açılur zaḫm-ı dilim ġonca-ṣıfat kān aġlar
ḫançer-i tīziŋi gördikce miyānıŋda seniŋ

ʿanberīn ḫāl degül ṭarf-ı zenaḫdānında
ʿaksidür kim görinür dāne-i sīb-i zekānıŋ

5. olmadı mīve-i maḳṣūd emīnā çīde
görmediŋ faṣl-ı bahārını bu bāġ-ı küheniŋ

33.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. baṣdı ḫaṭ-ı ṣafḥa-ı ruḫsārın o bedr-i tāb
kişver-i rūma hücūm etdi sipāhı şāmıŋ

cilve-i āteşi āb içre temāşā eyler
gören āyīne-i sāġarda ruḫ-ı gül-fāmıŋ

3. ḥasret-i laʿl-i revān-baḫş lebiŋle her dem
ṭās-ı pür-ḫūna döner çeşm-i ḥabābı cāmıŋ

ḫūn-ı ʿuşşāḳ-ı sitem-dīdeden etmem perhīz
ḫastalansa ne ʿaceb nergisi ḫūn-āşāmıŋ

5. ṣubḥı der-peyder-i emīnā şeb-i tārıŋ ġamıŋ
bir ḳarār üzre degül gerdişi vār-ı eyyāmıŋ

34.

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. ḫandesi oldığın endūha bu bāġıŋ tev'em
gösterir nāṣiye-i güldeki çīn dirhem

farḳ olınmazdı ḫazānıyla bahārı dehriŋ
etmese ḥükm-i teẓād üzre teḳābul-i ʿālem

3. vaṣıl-ı sāḥil-i kām eyler edānı bī-felek
ḫār u ḫaşākı kenāre çıḳarır mevce-i yemm

girye-i telḫ gülābī olur elbet der-pey
gelse bir ġoncası gülzār-ı cihānin bir dem

5. neş'e-i bādeniŋ āb üzre iken bünyādı
nice mümkündür esās-ı ṭarāb olmaḳ muḥkem

olur āzāde-i āsīb ü ḫazān serv-āsā
istiḳāmetde o kim eyleye teṣbīt-i ḳadem

7. kesb ider ġayre iẓāfetle teʿayyün nādān
dil-i pür-kīne-i ḥāsidde olan dāġ-ı elem

pāki-i ṭabʿıma burhān olur āṣār-ı Emīn
ki Mesīḥā tīr-i ʿiffetde delīl-i Meryem

9. dāġdār ye's-i ḥirmān olsa dil-i esbābdan
kesmem ümidim ʿaṭāya ḥaẓret-i vehhābdan

merdüm-azārān olur bīmār-ı tāb-ı ıẓṭırāb
bir nefes ḫālī degildir mārīc u tābden

11. etdi tā ol rütbe ser-gerdāniye-i ḥayret-i eṣer
farḳ olınmazdı cūy-ı eşkim ḫalḳa-i girdābdan

sūz-ı dildir sīne-i ṣāfānıŋ felekden behresi
līk dāġ-ı kelef gitmez ruḫ-ı mehtābdan

13. maʿnī-i rengīn verir elfāẓa ārāyiş-i Emīn
dīde derk eyler bunu cām-ı şarāb-ı nābdan

35.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. selāmet-cūy olan derd-i ser-i ālām-ı dünyādan
dimāġ ālūde olmaz būy-ı gülzār-ı temennādan

tehī dil bezm-i meyde yāreʿ arẕ-ı mācerā etmez
mükerrer emr-i ḳulḳul var dehānıñ mīnādan

3. nihānī ẕevḳ-i vaṣlın ʿālem-i ḫāᵛbıŋ ider idrāk
olan sermāye-dār maʿrifet-i seyr-i temāşādan

ser-i her şāḫı dest-i redd olur olduḳça pīçīde
nice dil mīve-i çīn kām ola naḫl-i temennādan

5. dil ṣāfī ẓamīrān nā-peẕīrā-yı teġayyürdür
müşāhiddir bu ṣūret-i ṣafvet mir'āt-ı deryādan

degil māniʿ-i tevāẓuʿ rif'āt-ı gerden-firāzāna
hüveydādır perestiş-i sāġara mīnā-yı ṣahbādan

7. ne deŋlü olsa füsḥat dilde ġamdan olmaz āzāde
ġubār olmaz mı peydā dāmen-i ṣahrā-yı pehnādan

Emīnā ḥüsn-i sīret lāzım-ı pākī-i ṭiynetdir
ne mümkün infikāk būy-ı dil-cū verd-i raʿnādan

36.

Mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. ey dil esīr-i ṭurre-i serkeş misin nesin
āşufte ḫāʸb-ı zülf-i müşevveş misin nesin

ey naḫl-i bāġ-ı ʿişve bu gülgūn ḳabā’ ile
ser-tā-be pā-yı şuʿle’-i āteş misin nesin

3. künc-i dehende ḫāl-i leb-i dilrübā mısın
yāḫud çekīde-i mey-i bī-ġışş mısın nesin

bilmem ki ṣaff-ı leşker-i müjgān mısın meger
yā dest-i zāl-i ġamzede tirkeş misin nesin

5. pā-būsı şevḳine ṣarılursın ayaġına
ʿāşıḳ-ı o şūḫ-ı … misin nesin

sevdā-yı ḫaṭṭ-ı yāre mi düşdiŋ ʿaceb Emīn
āşufte ḫāʸb-ı zülf-i müşevveş misin nesin

37.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. der-āġūş olsa bir vefk-i murād ol şūḫ-ı sīmīn-ten
misāl-i sīne-i ʿuşşāḳ çāk olmazdı pīrāhen

nigāh-ı luṭfı eyler sīne-rīş ġamzesin tīmār
olur rīşte-i fitīl çāk-ı zaḫm-ı neşter-i sūzen

3. olur her birinin te'sīr-i diger feyż-i ḥüsnünde
degüldür zevḳ-baḫş sūz-ı dil-i pervāneye gülşen

süḫan kāmil-ʿayār olmazsa daḫl itmez hüner-sencān
ki olmaz zer gibi āzurde-i zaḫm-ı mehekk āhen

5. süḫan kim ḫām ola zātında itmez terbiyet ıṣlāḥ
ḳabūl-i lezzet itmez tuʿme-i nā-puḫte fülfülden

gören bī-cā sükūn-ı seyl-i tündi eyler istidlāl
vuṣūl-i menzīl-i maḳṣūde taʿcīl oldıġın reh-zen

7. benim çeşm-i ümīdim tīre-nāk eyler olur ammā
siyeh-kārī-i baḫtım sürme-sāy-ı dīde-i düşmen

gelür mi dest-berd-i neş'e-i pür-zūrına ṭāḳat
hele ben görmedim hīç duḫter-i rez gibi merd-efken

9. olur mı āşinā-yı maʿnā-yı bīgāne-i deryā
eger kim seyl-i cūşān olmasa āvāre-i mesken

süḫanda tevsen-i ṭabʿ-ı sebük cevlān-gehe hem-pā
Emīnā tāze-gūyān içre kimdir ānı bilmem

38.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. olsa dil-zinde-i maʿnī nola erbāb-ı süḫan
maʿnidir neş’e-i cān-baḫş-ı mey-i nāb-ı süḫan

nuṭḳdur ẕātını temyīze medār insānıŋ
bundan idrāk olunur rütbe-i aṣḥāb-ı süḫan

3. mihr-i feyz olmasa tāb-efken-i gülzār-ı ḫayāl
şāḫ-ı endīşede açmaz gül-i şād-āb-ı süḫan

bī-girih ḫayṭ-ı baṣar gibi gerek tār-ı ḫayāl
k’ola hem-vār-ı nizām-ı dür-i nā-yāb-ı süḫan

5. lübb-i maʿnā-yı ḥaḳīḳatden olınca ḫālī
ḳışr-ı bī-maġza döner ḳālib-i bī-tāb-ı süḫan

vāḳıf-ı sırr-ı süḫan herkese hem-rāz olmaz
ḫāmeden eyle taʿallüm budur ādāb-ı süḫan

7. gülşen-i ṣafḥada güller bezer itdikçe
ser-i mīzāb-ı ḳalemden cereyān āb-ı süḫan

ḥaşv-ı levzīne gibi olsa Emīnā şīrīn
yine olmaz nemekīn eyleme ıṭnāb-ı süḫan

39.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. olup ḫāmūş-ı ḥayret sürme-i çeşm-i siyāhından
erir dil ḳatre-i sīmā-pūş-ı tāb-ı nigāhından

seḥāb-ı tīrede kāmindir elbet barḳ-ı ʿālem-sūz
şaḳın bī-çāregāŋın ey sitemger dūd-ı āhından

3. bilür dām oldıġın tesbīḥ-i ẕikri şeyḫ-i sālūsıŋ
bilen sırr-ı ẓamīrin hāy u hūy-ı ḫānḳāhından

olur rūşen nihādān birbirinden müstefīḍ elbet
hüveydādır bu ḥalet-i āsmānıŋ mihr ü māhından

5. teʿabsız cādde-i ḫavf u recāyı ṭayy ider zāhid
ḫaberdār olsa menzilgāh-ı ʿaşḳıŋ resm-i rāhından

delīl-i inciẕāb-ı ṭabʿ olur yek rengī-i ẓāhir
müsellemdir bu maʿnī-i güherbānıŋ ceẕbgāhından

7. bu bāġ-ı rūbeh-i āsīb ḫazānıŋ ḥāṣılı gelmez
dimāġ-ı cāna hīç būy-ı vefā mihr-i giyāhından

bu vālā kāle-i zībā nigār-ı naẓm-ı nev-ṭarzıŋ
Emīnā naḳş aldım fazl u ʿirfān destgāhından

9. cenāb-ı āṣaf-ı dānā-meniş ḫātem-dihiş ol kim
olur çeşm-i sipihre sürme-sā gerd-i siyāhından

40.

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. ebnā-yı zemānıŋ geçeriz biz ṣadrından
taḫlīs-i girībān idebilsek ḥasedinden

fermān-beridir ḥükm-i ḳaẕānıŋ o da çünkim
çarḫıŋ nice baḫs̱ idelim nīk ü bedinden

3. lerzān oluyor naḳd-i cihān üstüne pīrān
gitmez heves-i celb ile hīç raʿşe bedenden

dāġ-ı ten-i pür-şerḥa yeter ʿāşıḳa behre
gülzār-ı visāliŋ gül-i rūy-ı sepidinden

5. ṭāḥūne-i gerdūnuŋ olur gerdişi maʿlūm
bu mezraʿnıŋ ḫāke düşen her demedinden

farḳ eylemez abdāl-ı fenā-dīde Emīnā
tāc-ı zer-i şāhānı külāh-ı nemedinden

41.

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. miyāna bend olup şemşīrini mestānegīn üzre
yine bel baġladı ḳaṣd-ı dil-i endūhgīn üzre

behem pīçīde tār-ı ṭurresi saṭḥ-ı cebīn üzre
nemūdār-ı şikest-i mevcedir mā’-ı muʿīn üzre

3. ġubār-ı ḫaṭṭı gird-i ḫatem-i laʿl-i dehānında
keşīde resmidir naḳş olmuş ol faṣṣ-ı nigīn üzre

ḫaṭā itdim görince nāf-ı āhū-yı Ḫoten ṣandım
şikenc-i nefḥa rīz-i kākülünde çīn çīn üzre

5. Emīnā vaṣf-ı ḥüsnünde o şūḫ-ı kişver-āşūbuŋ
getürdüŋ püşt-i destiŋ ehl-i ṭabʿıŋ hep zemīn üzre

42.

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. ḳalmadı dilde ġubār-ı keder inşāallah
oldı şādī vü ṭarab cilve-ger inşāallah

reşḥa-pāşī-i füyūẓāt-ı Ḫudā ile verir
naḫl-i bāġ-ı emelim berg ü ber inşāallah

3. tīr-i ümmīd-i recāmı kerem-i Rabb-i Raḥīm
zīb-i āmāc icābet ider inşāallah

var idi dilde ḫulūṣ ile tevekkül çünkim
bizde şimdi oluruz kāmver inşāallah

5. sana tefvīż-i umūr itdi Emīnā bendeŋ
ġayrı görmez elem vü derd-i ser inşāallah

43.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. ḫayāl-i ebruvānıŋ cāy idelden dīde-i terde
dü çeşmim çifte ḥavzıŋ ʿaynı olmuşdur kemerlerde

ider luṭf u ʿitāb eşʿār īmā-yı dü-ebrūda
ḫafī ṣad-nükte-i pīçīde var ol beyt-i dil-cūda

3. degül ḫālī zebān-ı ġamzesiyle güft-gūlardan
beni ḫāmūş-ı ḥayret ḳıldı çeşm-i sürme-ālūda

olurdı dīde gülçīn-i temāşā bāġ-ı rūyıŋdan
giriftār olmasa pā-yı nigāhım dām-ı gīsūda

5. telāzum üzredir pāki-i ṭıynet ḥüsn-i sīretle
olur ʿıṭrıyyet elbette hüveydā verd-i ḫoş-būda

tehī-destān-ı naḳd-i dānişiŋ hep ḳadri yeksāndır
müşāhiddir bu ḥālet keff-i ḫālī-i terāzūda

7. tüfeng ü tīr gibi āmāde-i āşūb u ġavġādır
olur muẕmer-şerār-ı şūr u şer-i tabʿ-ı teng-ḫūda

göŋül ānsız nigāh-ı raġbet itmez veche-i ḫūbāna
müsellemdir Emīnā ḥüsn ü ān ol rū-yı nīkūda

44.

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

Muzāri – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. dökdük sirişk-i dīde-i cūşiş-nümāmızı
ʿarż eyledik o seng-dile mācerāmızı

tārāc-ı dest-i leşker-i ġam ḳıldı ṣad-dirīġ
sevdā-yı zülfi māye-i naḳd-i ṣafāmızı

3. her demde ṣad ḳavāfil-i ālām ider nüzūl
gör vüsʿat-ı ribāṭ-ı dil-i bī-nevāmızı

pür-dāġ olursa ney gibi ten itmez zeyne
bīrūn-ı perde-nāle-i sūziş fezāmızı

5. ol kim sürāġ-ı ḳāfileyiz kimse duymadı
bu deştgehde nāle-i bāng-ı derāmizi

eyler nesīm-i maşrıḳ-ı feyż-i ezel-resā
bir gün kenār-ı maṭlaba fülk-i recāmızı

7. çekdik yerāʿa-ı dü-zebān ile biz Emīn
levḥ-i beyāna dilde olan müddeāmızı

45.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. çīn-i mūyında ṭutar lerze dil-i nāşādı
   āhım olduḳça perīşānī-i zülfe

   ḫaṭṭ-ı zerdiyle gelür rūyına başḳa revnaḳ
   zer-feşānda gerek elbet varaḳ-ı ābādī

3. üstuvār olmaġa bir çāre mi vardır sāḳī
   neş’e-i bādeniŋ āb üzre iken bünyādı

   neş’eye der-pey iken derd-i ser-i cām-ı neşāṭ
   ẕevḳe me’lūf idemem ḫāṭır-ı ġam muʿtādı

5. ehl-i izʿāna müsellemdir Emīnā şimdi
   ṭabʿımıŋ mertebe-i ḳuvvet-i istiʿdādı

46.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. bāde kim ṣayḳal-zen-i mir’āt-ı cāndır ḳaṭresi
māye-baḫş-ı ḳuvvet-i rūḥ-ı revāndır ḳaṭresi

ṣuʿle-pāş olduḳça bālā-yı ser-i mīnāda mey
çün ṣerār-ı meşʿāl-i āteş-feşāndır ḳaṭresi

3. lāle-ḫīz eyler semen-zār-ı ʿiẕār-ı dilberi
ġaze-i rengīn rūy-ı mehveşāndır ḳaṭresi

gerden-i billūrını seyr ile nūş itdikçe mey
dāne-i yāḳūt-ı surḫ-āsā ʿayāndır ḳaṭresi

5. āteş-i ter ḫānmān sūz-ı sükūn u hūş olur
ḫırmen-i ārāmişe barḳ-ı cihāndır ḳaṭresi

çün kef-i deryāçe-i sīm-āb ider maġz-ı seri
ṣūriş-efzā-yı dimāġ-ı ʿāṣıḳāndır ḳaṭresi

7. penbe-i mīnāyı ṣahbādır fitīl-i dāġ-ı ġam
mūmiyā-yı ḫaṭır-ı işkestegāndır ḳaṭresi

çek Emīnā pīr-i ṣahbānıŋ elinden bir ayāġ
kim ṣafā-baḫṣā-yı feyż-i cāvidāndır ḳaṭresi

ŞARḲI

1.

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. yüzi güldi hezārıŋ āb u tābı geldi gülzārıŋ
misa̲l-i eşk-i ʿāşıḳ cūşı var gülşende cū-bārıŋ

şafaḳ-gün oldı cūş-ı lāleden dāmānı kuhsārıŋ
ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ

3. felekden bir gün ugrulayup ey mihr-i cihān-ārā
seniŋle semt-i saʿdābāda çekdirsek hemān tenhā

ṣaḳın bu rāzdan aġyārı āgāh eyleme ammā
ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ

5. perişānlıḳ neden zülfiŋ gibi var sende bir ḥālet
efendim ʿıyş u nūşa yoḳ mudur tabʿıŋda ya hiç raġbet

misa̲l-i ġonca-i ter gel açıl vir bezme germiyyet
ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ

7. ḫirām it ṣaḥn-ı bāġa ʿıyş u ʿişret ḳıl mey ü neyle
açıl güller gibi gel neşe’-i cām-ı pe-yā-peyle

pür olsun gūş-ı gül āvāze-i hey yār u heyheyle
ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ

9. gelüp reftāra ol ḳadd-i ḳıyāmet ḫīz eyle cāna
ḫirām eyle kenār-ı cūda çün serv-i serv-i sehī bālā

ḳopar her encümenden ṣad-fiġān ṣad āh u vāveyla
ṣafā eyle efendim vaḳtidir seyr-i çemenzārıŋ

ḲIṬʿALAR

1.

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

[1]. yārab sitem-i çarḫa zebūn itme beni
muḥtāc-ı rıżā-cūy-ı dūn itme beni

3. mānende-i serv ile ṣebāt üzre bülend
çün bīd-i perīşān u nigūn itme beni

2.

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

[1]. żaʿf-ı ġamdan düşecek bir yer ararken āḫir
Ḫāk-ı der-gāhına düşdüm o Kerīmüşşānıŋ

3. şimdi düşdüm yerime ġayrı düşünmem ey dil
bir daḫı laġzişini baḫt-ı sitem fermānıŋ

3.

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. yā men ṣaḳale’l-ḳalbe bī-feyżin ve celā
   Firārun tu’izzu rūha ve z̲ābet vecelen
3. ve’l-ḳalbü bi ḥükmi’l-emeli munḳalibun
   ve’n-nefsü ʿani’l-vecdi kesālin keselā

4.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Lenā velletnī ke’sen dihāḳān mine’l-müna
   Bi tesnīmi luṭfin ve’t tefāti mizācühā
3. Feṣirtü bihā niṣvāne mevlāye faʿfūni
   ʿiṣ̲āri vesmeḥ bi’l-ikāleti müʿżiyen

RUBĀ‘ĪYYĀT

1.

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. yā Rab beni luṭfuŋla muʿtād eyle
   dest-i kereminle dilim ābād eyle
3. maḫzūn ḳoma luṭf ile Emīnā ḳulıŋı
   bār-ı ġam u ālāmdan āzād eyle

2.

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. ger olmasa ẕātıŋ seniŋ ey faḫr-i dü ʿālem
   pīrāyede silsile-i zümre-i ādem
3. teşrīf-i kerāmetle olub cümleden efḍal
   ıṭlāḳ olunur muydu bu nevʿe meger ādem

3.

Mef‘ūlü mefā‘īlün fe‘ūlün

Hezec – – + / + – – – / + – –

1. Ey pādişeh-i serīr-i levlāk
   Dānende-i rāz-ı māʿrifnāk
3. Kām-ı dile būy-ı Ḫāk-i pākiŋ
   Mānende-i nefḥa-i ʿarefnāk

4.

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. Mūsā'ya maḳām oldı tecelli-geh-i ṭūr
   bu itdi verā-yı ḳāb-ı ḳavseyne ʿubūr
3. Mūsā ile ol faḫr-i cihān-ı bīnende
   yerden göge dek fartı bulur ehl-i şuʿūr

5.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. Serāy Bosnadan tevfīḳ-i ḥaḳla ʿavdet itdikte
   güzer-gāh-ı nigāh oldı Emīnā bu pol-i zībā
3. temāşā eyleyüb erkān-ı bünyādın didim tārīḫ
   ʿaceb sedd-i Sikender gibi bu cisr-i ʿAlī Pāşā

6.

Mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün mefā'ílün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. düşer mi dāmen-i ḥışn-ı emāna hīç bu meydānda
   girībānın alup ḫūbānıŋ ʿāşıḳ-ı dest-i cenginden
3. açılmış falyası yanmış fitīli hep aġızlanmış
   geçilmez oldı ḫūbān-ı Belġrādıŋ tüfenginden

7.

Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Hafif + + – – /+ – + – / + + –

1. der-i vālā-yı āṣafa düş vār
   olasın çehre sāy-i ḫāk-i recā
3. vüzerā sīm u zer bağışlar iken
   bir günāhı bağışlamaz mı san

8.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Müctes+ – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. cihānı ṭutdı ḫidīvā fürūġ-ı maʿdeliŋ
   sipihr-i ṣadr u vezāretde mihr-i tābānsın
3. ʿaceb degül … dām u ṭuyūrı ṣayd itmek
   nifāẕ-ı ḥükm ile ʿālemde sen Süleymānsın

9.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. şehbaz-ı himmet-i to çü pervaz mi koned
   nahun ….tair-i gerdun mi zened
3. gav-ı zemin ez-seg-i saydet koned guriz
   şir-i sipihra be-ciger lerze efgened

10.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. gerçi meşhūrest īn mışrāʿ-ı maṭbūʿ u dil-bend
fikr-i şenbe telḫ dāred cumʿa-ı eṭfāl-rā
3. ṭifl-i bī-kār dilem-rā bū'l-ʿaceb kārist īn
fikr-i cumʿa-ı telḫ be-rūyı kerde māh u sāl-rā

LUĠAZ

1.

Fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Hafif + + – – /+ – + – / + + –

1. nedir ol dilber-i ḫuceste-liḳā
aŋa mā'il ṭibāʿ-ı ehl-i nehī

bu'l-ʿacībdir ki ḫaṭṭ-ı ruḫsārı
oldı revnaḳ-fezā-yı bāzārı

3. inḳılāb üzredir velī her dem
kāh olur münbasiṭ gehī dirhem

dili ṣad-pāre daġdār teni
bir ḳurı deri pūşiş bedeni

5. nāmını kilk-i nādire-perver
bir iki beyt ile beyān eyler

mebde'-ī mübtedā-yı maṭlaʿ-ı nūr
feyż-i ʿālemde gün gibi meşhūr

7. kaʿbınıŋ irtifāʿı ẓāhirdir
pāyı farḳ-ı felek ile birdir

resm-i ṣaḥḥ oldı hey'etinde bedīd
ṣıḥḥat-i ḥükmün eyledi te'yīd

9. oldı bu çend beyt-i tāze edā
sāde-rūyān gibi açıḳ ammā

olsa da her ne deŋlü müşkil-ter
anı evvel naẓarda ḥal eyler

11· o re’īs-i hüner-verān-ı zemān
kār-fermā-yı mesned-i ʿirfān

pāy-ı pür-kār re’yine anıŋ
oldı tābiʿ-i medārı dünyānıŋ

FERDLER

1.

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. ḳabūl itse iderdim köhne cild-i cismi bir mūra
o mest-i cām-ı ʿişve şūḫ-ı şīrīn-i kefen-dūza

2.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. ekilüp ʿāşıḳ-ı nā-kāme o naḫl-i şādāb
eylemiş gülbün-i vaṣlı yaş aġaçda sīr-āb

3.

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

1. ḳızardı būseden al oldı ol ruḫ-ı dil-cū
açıldı bāġ-ı ḥüsnde bahār-ı şeftālū

SONUÇ

Ortaya konulan çalışmada, 18. asırda ilmi ve şairliğiyle yer edinmiş Emîn Mehmed Yenişehirli'nin *Divan*'ı ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle müellifin hayatı, sanatı ve eserleri ile ilgili biyografik/bibliyografik kaynaklardan yola çıkarak tam bir biyografisi yazılarak eserin tam metni, ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda ele alınan Emîn Mehmed Yenişehirli'nin *Divan*'ı 1956'da Emel Beklerim tarafından mezuniyet tezi olarak çalışılsa da eserin değerlendirilmelerinde oldukça eksiklikler görülmekteydi. Bu çalışmayla, eksiklikler; vezin hataları, okuma kusurları giderilerek muhteva genişletilmiştir.

Eserden bahsetmek gerekirse; mürettep olan eserin bilinen iki nüshası vardır. Bu nüshalar, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY31 ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2593'tedir. Eserin dili Türkçedir. İçinde Arapça ve Farsça şiirler mevcuttur. Dîvânın başında tevhid ve naat konulu 2 rubai, 1'i Farsça 6 kaside, 10'u Farsça ve 1'i Arapça 46 gazel, 1 lugaz, 2'si Arapça 4 kıt'a ile 1'i Farsça ve 1'i Arapça 10 rubai, 3 müfred ve 1 şarkı bulunmaktadır.

Hazırlanan tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 18. Yüzyılda yaşayan şair Emîn Bey'in yaşadığı dönem, uslup ve dil özellikleri hakkında bilgi veren tezkirelere başvurularak edinilen bilgiler ışığında hayatına, edebi kişiliğine, dil ve üslubuna yer verilmiştir. İkinci bölümde ise ilk olarak yazma nüshaların tanıtımı yapılmıştır. Ardından divan metninin şekli özellikleri, tertip şekli, nazım şekilleri ve türleri, vezin, dil ve üslup özellikleri, muhteva özellikleri, tarihi ve efsanevi şahıslar, yer adları başlıklar halinde belirtilmiş, ilgili kaynaklara başvurularak divan incelenmiştir. Son bölümde ise metin kurulurken izlenecek yol açıklandıktan sonra transkripsiyonlu divan metni verilerek çalışma nihayetlendirilmiştir.

Hazırlanan tezin amacı, eski Türk edebiyatı alanına yetkin bir eser kazandırmak ve bu eseri araştırmacıların hizmetine sunmaktır. Ezcümle, geçmişten günümüze dek ulaşan kültür bakiyesine bir katkıda bulunmaktır. Arap harflerinin Latin harflerine

aktarımının yanı sıra dîvânda yer alan şiirlerden hareketle 18.yy dönemi siyasî, içtimâi ve kültür durumu incelenerek beraberinde şiir anlayışı, içerik, ifade gücü gibi hususlar değerlendirilmiş bu dönem zihniyetine, şiir dünyasına, kültürel mirasına faydada bulunmak gaye edilmiştir. Buna göre Emîn Beyin kasideleri, tarihleri, gazelleri, kıta ve rubaileri fesahat ve belagat cihetiyle kıymetli bir yerdedir. Arapça Farsça diline hakimiyeti, teşbih ve istiareleri kullanış biçimi oldukça dikkat çekmektedir. 18.yy'da süregelen pek çok ekol içinde tumturaklı dili, eşsiz söyleyişi ile kendine has bir yol bulmuştur.

KAYNAKÇA

Altunsu, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1972.

Bayrak, M.Orhan, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, Milenyum Yayınları, İstanbul 1979.

Beklerim, Emel, *Emin Mehmet Yenişehirli Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)* Emel Beklerim, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1956.

Bilkan, Ali Fuat, "Sebk-i Hindi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, İstanbul 2009, s.253-255

Çınarcı, M. Nuri, *Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü'ş- Şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007.

Deniz, Sebahat, *Tecelli ve Divanı,* Veli Yay., İstanbul 2005.

Gıbb, E.J.Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV-V,* Çev., Ali Çavuşoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

Kurnaz, Cemâl, Tatçı Mustafa, *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri I-II*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları* Akçağ Yay., Ankara 1996.

Süreyyâ, Mehmed, *Sicill-i Osmanî II.* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

Şem'dânîzâde, *Müri't-tevârîh*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1980.

Şentürk, Atilla, Kartal, Ahmet *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* Dergah Yayınları, 11.bs., İstanbul 2015.

Uluçay, M. Çağatay *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Oğlak Yayınları, Ankara 2011, s.158

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı *Osmanlı Tarihi IV*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1983, s. 399-404.

Ünver, İsmail "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", AÜDTCF Türkoloji Dergisi, XI/I, Ankara 1993, s.53-89.

Ünver, Niyazi "Emin". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. AKM Yayınları, Ankara 2003, s.20-321.